

Primjena plesnih struktura kod djece mlađe i predškolske dobi

Vrbat, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:806373>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Valentina Vrbat

**PRIMJENA PLESNIH STRUKTURA KOD DJECE MLAĐE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, lipanj, 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Valentina Vrbat

**PRIMJENA PLESNIH STRUKTURA KOD DJECE MLAĐE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

**Mentor(i) rada:
doc. dr. sc. Snježana Mraković**

Zagreb, lipanj, 2020.

SAŽETAK

Svrha ovog rada je prikazati važnost provedbe pedagoškog odgoja o važnosti glazbe i plesa kod djece mlađeg i predškolskog uzrasta. U svemu navedenom ključnu ulogu imaju odgajatelji koji bi trebali dijete educirati o važnosti plesa koji uključuje dijete u svim njegovim razvojnim aspektima. Spontano kretanje i plesanje na glazbu najbolji su pokazatelji djetetova doživljaja glazbe. Najčešći trenutni pokazatelj prihvaćanja glazbe je dječji pokret. Ples također omogućuje osobnu afirmaciju djece i omogućava im rad u timovima. Kroz ples djeca mogu izraziti svoju kreativnost, što im također daje samopouzdanje za daljnji rast i razvoj poput emocionalnog, kognitivnog, motoričkog, društvenog i obrazovnog. U radu su predstavljene vrste plesova, načini provođenja dječjih glazbenih igara od strane odgajatelja. Odgojiteljica u radu s predškolskom djecom ima važnu ulogu u poticanju dječjeg izražavanja kretanja glazbom jer je ona individualna i autentična kod svakog djeteta, a povezana je s kreativnošću na svim područjima djetetova života. Isto tako, odgajatelj će planirati i voditi određenu glazbenu igru prema procjeni spremnosti svake dobne skupine da sudjeluje u igri. Mlađe dobne skupine će provodeći vrijeme igrajući jednostavnije igre s vremenom prijeći na složenije glazbene igre, poput pjevanja ili igara s glazbenim instrumentima te slušanja glazbe.

Spomenute glazbene igre imat će utjecaj na djecu i pobuditi sreću i razigranost u njima, potaknuti maštu i kreativnost te u konačnici utjecati na cjelokupni lik i glazbene sposobnosti.

Ključne riječi; *pokret, ples, dječje glazbene igre, djeca mlađeg i predškolskog uzrasta, plesne strukture*

SUMMARY

The purpose of this paper is to show the importance of the implementation of pedagogical education on the importance of music and dance in children of younger and preschool age. In all of the above, the key logo is held by educators who should educate the child about the importance of dance that includes the child in all its developmental aspects. Spontaneous movement and dancing to music are the best indicators of a child's experience of music. The most common current indicator of music acceptance is the children's movement. Dancing also allows for the personal affirmation of children and allows them to work in teams. Through dance, children can express their creativity, which also gives them confidence for further growth and development such as emotional, cognitive, motor, social and educational. The paper presents the types of dance and ways of conducting children's music games by educators. The educator in working with preschool children has an important role in encouraging children's expression of movement through music because it is individual and authentic in each child, and is associated with creativity in all areas of the child's life. Likewise, the educator will plan and lead a particular musical game according to the assessment of the readiness of each age group to participate in the game. Younger age groups will thus spend time playing simpler games, while over time they will move on to more complex musical games, such as singing or playing instruments, games of listening to music. The mentioned musical games will have an impact on children and arouse happiness and playfulness in them, stimulate imagination and creativity, and ultimately affect the overall character and musical abilities.

Keywords; *movement, dance, children's musical games, children of younger and preschool age, dance structures.*

Sadržaj

SAŽETAK.....	
SUMMARY.....	
1. UVOD.....	1
2. ODREDNICE I OSOBINE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	3
2.1. Osobine djece mlađe i predškolske dobi	4
2.2. Razvoj glazbenih kompetencija kod djece mlađe i predškolske dobi	6
3. TOERIJSKA ANALIZA GLAZBE I POKRETA PLESA	9
3.1. Pojam i definicije.....	10
3.2. Plesne vrste djece mlađe školske dobi.....	11
3.3. Utjecaj glazbe na psihološki razvoj djeteta	12
3.4. Važnost primjene pokreta i plesa djece mlađe i predškolske dobi	13
3.5. Utjecaj kreativnog pokret na razvoj i aktivnost djeteta	15
3.6. Utjecaj kreativnog ples i strukture ritama na razvoj djeteta	16
4. PEDAGOŠKA ODGOJNA ULOGA POKRETA PLESA I GLAZBE KOD DJECE MLAĐE I PREDŠKOLSKE DOBI	18
4.1. Terapija plesa i glazbe kod djece mlađe i predškolske dobi.....	19
4.2. Obrazovno odgojna uloga plesa i pokreta kod mlađe i predškolske djece	20
4.3. Primjena glazbenog odgoja u predškolskim ustanovama.....	21
4.4. Uloga odgojnog odgajatelja u poticanju dječje ritmičnosti pokreta	23
4.5. Način provođenja glazbenih i plesnih struktura u predškolskim ustanovama	26
5. GLAZBENE IGRE U PREDŠKOLSKOM ODGOJU	29
5.1. Utjecaj glazbenih igara na razvoj mlađe i predškolske djece	30

5.2.	Dječje glazbene igre s pjevanjem	32
5.3.	Dječje igre uz glazbu i pokret.....	35
5.3.1.	Igre plesa i pjevanja.....	37
5.3.2.	Dječji ples uz slušanje glazbe.....	39
5.4.	Brojalice.....	40
5.5.	Plesne igre uz instrumente	42
6.	ZAKLJUČAK	45
7.	LITERATURA.....	47
	POPIS ILUSTRACIJA	50

1. UVOD

U suvremeno doba kompjuterizacije djeca više provode svoje vrijeme u sjedećem (statičnom) položaju, a manje se igraju na zraku. Stoga kurikulum za predškolski odgoj navodi kako“ je potrebno što više provoditi vremena na provođenju aktivnosti koje uključuju djetetovo kretanje u ustanovama ranog i predškolskog odgoja“ (Slunjski, 2013; str. 23). Motoričke vještine u ranoj predškolskoj dobi bitan je faktor razvoj sposobnost kreativnog izražavanja kao i ostalih faktora bitnih za daljnji razvoj djeteta. Stoga je nužno djecu poticati na što više pokreta i aktivnosti, kao i na zdravi načina života.

Glazba je bitna u djetetovom fizičkom i psihičkom razvoju, dok pokret i motorika u mozgu stvaraju nove sinapse (Poljačić, i Trajkovski, 2016; str. 59). Smisao puštanja glazbe djeci mlađe i predškolske dobi je da razvijaju osjećaj smisla za muzikalnost. Glazba kao i pokret djecu potiču na spontane igre i sposobnost kreativnog samoizražavanja. Ples kao oblik izražavanja posebno je bitan kod male djece. Djeca se spontano kreću s glazbom u najranijoj dobi, pa je plesni sadržaj prikladan za tu dob izvrstan alat za razvoj njihovih osnovnih motoričkih i funkcionalnih sposobnosti (Gospodnetić, 2015; str.41).

Ples se smatra kao najprimjerenije sredstvo izraza za djecu jer se kroz slobodne kretnje ostvaruje radost, kreativnost i sklad pokreta. Obrazovni ciljevi plesnih struktura kod djece će razvijati estetsku kulturu pokreta u svim njezinim dijelovima (lijepom držanju tijela, orijentaciji u prostoru, izražajnosti i emocionalnosti), glazbenu izražajnost (takt, ritam, tempo, dinamiku i melodiju), osjećaj odnosa tona i pokreta, slobodnu kreativnost pokreta i glazbe (Janković, 2010; str. 95). Plesne strukture pripadaju okvirnim programskim sadržajima u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi, te utječu na razvoj antropoloških obilježja kao i kardiovaskularnog i respiratornog sustava (Findak i Delija, 2001; 85).

Djeca među sobom koriste različite kombinacije pokreta, poput mahanja, klimanja i zamahivanje glavom uobičajenim smjerovima. Jedan od oblika pokreta u finoj motorici bio bi kucanje ritma rukom. Istraživanja na području plesa pokazala su da pozitivno utječe na razvoj motoričkih sposobnosti koordinacija, snaga, brzina, pokretljivost, preciznost i ravnoteža stoga je ples idealna

aktivnost u radu s djecom predškolske dobi (Marić, Nurkić, 2014; 77). Uz to, ples potiče razvoj osjećaja ritma, pravilnog držanja, usvajanje zdravih navika i socijalnih vještina.

Ples na jedinstven način povezuje sport, umjetnost, odgoj i obrazovanje te doprinosi umjetničkoj, glazbenoj i estetskoj nadogradnji i na kraju obogaćuje kulturnu razinu pojedinca. Pokrete svrstavamo u neverbalnu komunikaciju te se kroz nju izražavaju emocije kao što su bijes, uzbuđenje, anksioznost i tjeskoba djeteta. Cilj plesnih struktura kod djece mlađe predškolske jest razvijanje estetske kulture pokreta povezivanjem raznolikih struktura gibanja s elementima glazbenoga izražavanja kao što su izražajnost i emocionalnost, pravilno držanje tijela, orijentacija u prostoru, osjećaj odnosa tona i pokreta, kreativnost pokreta uz glazbu te glazbena izražajnost koja podrazumijeva ritam, tempo, dinamiku, melodiju i takt. Prirodni oblici kretanja kao što su poskoci, hodanje, trčanje, vježbe ravnoteže, napetosti i opuštanja čine osnovu plesnih struktura prema (Cetinić, Vidaković Samardžija, 2014; 66).

Isto tako je poznato da glazba, glazbene igre i dječje brojalice u ranom djetinjstvu pomažu pri slobodnijem izražavanju djece te uspješnijem razvoju njihove grube i fine motorike. Stoga, ako djecu dovoljno rano potičemo, ona su spremna naučiti ritmički se kretati uz glazbu ili pak uz obično brojanje jer je primarni glazbeni i plesni ritmički razvoj najintenzivniji u periodu od rođenja do šeste godine (Gospodnetić, 2015; 20). Rad je podijeljen na sedam poglavlja. Prvo poglavlje rada je uvod, upoznavanje sa samom problematikom i predmetom izrade rada, s analizom strukturnim dijelovima rada. Drugo poglavlje bavi se analizom i karakteristikama djece mlađe i predškolske dobi. Treći dio rada obrađuje pojmove vezane uz glazbu, pokret i ples, te njihov utjecaj na psihološki razvoj djece. Četvrto poglavlje objašnjava važnost glazbenog odgoja u predškolskim ustanovama te ulogu odgajatelja u poticanju dječje ekspresivnosti pokreta. Peto poglavlje analizira plesne strukture i glazbene igre koje se provode kod djece mlađe i predškolske dobi uz glazbu, pokret i pjevanje. Šesto poglavlje je zaključak te su iznesena stajališta autorice o provedbi plesnih struktura u predškolskim ustanovama. Na kraju je prikazana literatura.

2. ODREDNICE I OSOBINE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Rast i razvoj ne obuhvaća samo rast tjelesnih dimenzija i sazrijevanje organa, već i složene procese promjene psihičkih svojstava djeteta, te njegovo prilagođavanje socijalnim i kulturalnim okolnim uvjetima u kojoj živ. Ono što je bitno za pravilan rast i razvoj djeteta su redovita i raznolika prehrana, dovoljna količina sna te redovita tjelesna aktivnost prilagođena anatomsko-fiziološkim karakteristikama pojedinog razvojnog razdoblja (Findak i Delija, 2001; 72). Na temelju razvojnih obilježja i odgojno-obrazovnim institucija rad postoje tri dobne skupine:

- a) Rano djetinjstvo (od rođenja do 3. godine)
- b) Mlađa dob (od 3. do 4. godine),
- c) Srednja dob (od 4. do 5. godine)
- d) Starija dob (od 5. do 7. godine).

U predškolsko doba (od 3. do 7. godine) dijete ovladava osnovnim prirodnim oblicima kretanja: hodanjem, trčanjem, skakanjem, penjanjem i dr. Faktori utjecaja na razvoj djeteta možemo podijeliti prema (Starc, B., sur. 2004);

- a) Genetski ili biološki djeluju na brzinu sazrijevanja, kao i na konačno dosegnutu razinu rasta i razvoja,
- b) Okolinski čimbenici (učenje i odgoj) odnose se na ekološke uvjete i rasu, prehranu, bolesti, društveno-ekonomsko stanje, obitelj i drugo.

Poznavanje karakteristika razvoja ključno je kako bi se mogli stvoriti optimalni uvjeti za razvoj u djetetovoj okolini. Optimalni uvjeti odnose se na materijalni okoliš i socijalnu okolinu. Materijalni okoliš okružuje dijete, odnosi se na prostor, predmete, mogućnost kretanja i baratanja, poticaje... Dok se socijalna okolina odnosi na nazočnost, dostupnost i reakcije odrasle osobe (Vlašić, sur. 2007; str. 85). Odnosno tjelesni dodir, emocije, komunikaciju, druženje. Kao što je već navedeno, djeca se rađaju s nekim muzičkim sklonostima.

One se u prvoj godini života (u povoljnim prilikama) mogu razviti u elementarne sposobnosti. Dok u nepovoljnim, većinom ne razviju taj potencijal. Na razvoj sposobnosti utječe ponašanje sredine (u kojoj dijete živi) i njegova aktivnost. Sredina može položiti temelje za razvijanje

interesa i ljubavi djeteta prema muzici. Može razvijati one elemente na kojima se zasniva muzički odgoj: muzički sluh, glas djeteta i osjećaj za ritam.

2.1. Osobine djece mlađe i predškolske dobi

Predškolsko dijete godišnje naraste oko 6 cm, a dobije težinu oko 2 do 2,5 kilograma. Živčani sustav je u razvoju, kosti predškolskog djeteta još uvijek su mekane i elastične te su podložne promjenama, te je koordiniranost rada mišića nedostatna. Dišni putevi su uski, što disanje čini brzim i plitkim (Starc, B., sur. 2004; 28). Zbog navedenih čimbenika i otežanog disanja djeca predškolske dobi brzo se umaraju, te je potrebno često izmjenjivati vrijeme rada i odmora. Dvogodišnje dijete je po pravilu stabilno i motorički spretno.

U ovom razdoblju djetetova igra pretvaranja se razvija u odnosu na spoznajnu igru. Predmet se rabi kao simbol nečeg drugog, sadržaj igara pretvaranja je rezultat iskustva (u interakciji s odraslima). U igru uključuje predmete koji zamjenjuju realne i daje im nove nazive. Predmetne radnje iz ranije faze djeteta sada povezuje i slijedi redoslijedom realnih aktivnosti. Najčešće u ovoj igri još ne preuzima cijelu ulogu, samo elemente radnje. U ovom razdoblju djetetu je važno osigurati za motorički i spoznajni razvoj uvjete za kretanje po raznolikom terenu, stubama, penjanje po niskim spravama (Poljačić, i Trajkovski, 2016; 55).

Dijete s tri godine ima kratkotrajnu koncentraciju, različite osjećaje i reakcije, brzo prelaze iz jednog raspoloženja u drugo i podložna su sugestiji. Zbog kratkotrajne koncentracije potrebno je stalno mijenjati sadržaje, dolazi do brzog zasićenja istih ili sličnih pokreta i kretnji. Tri godine nastupa period naglog govornog razvitka, pokazuje veliki interes za jezik i komunikaciju. U ovoj dobi dijete voli puno pričati, govor mu je važniji od slušanja. Fonetski sluh već je dobro razvijen. Dijete razlikuje sve glasove materinog jezika. S tri godine počinje primjećivati greške u riječima drugih.

Tijekom igara pretvaranja predmet potiče dijete na radnju koja pripada repertoaru neke uloge (uloga je određena karakterom radnje). Radnje u igri pretvaranja sastoje se od niza aktivnosti koje se ponavljaju. Logika radnje se lako remeti (Trajkovski, sur. 2015; 70). Kada dijete ima tri i pol godine može se pojaviti nesigurnost, neravnoteža i ne koordinacija (očituje se u jednom ili svim područjima ponašanja). U motorici se primjerice može pojaviti spoticanje i padanje. Najspretnija

djeca tek sada započinju s usvajanjem motoričkih vještina. Mucanje koje se pojavi u tom periodu može biti prolazni ili ostati kao trajna teškoća (Poljačić, i Trajkovski, 2016; 102).

Djeca u 4 godini usavršavaju hodanje i trčanje, mogu se penjati i silaziti stepenicama, te dobro svladavaju osnove gibanja. S obzirom na napredak u koordinaciji, smatra se kako je to dob u kojoj se djeca mogu početi baviti plesom. Dijete od četiri godine prema prolazi kroz burnu razvojnu fazu. Često prelazi dopuštene granice u mnogim područjima ponašanja. Primjerice udara rukama i nogama, razbija, bježi i ima ispade bijesa. Na zahtjeve odraslih česti reagira prkosno i drsko. Brojalice i izmišljanje pjesmica s prostim riječima, često su užitak u toj dobi.

Za razvoj motorike to je doba ekspanzije, odnosno bujanja i osvajanja prostora u kojem se dijete kreće. Dijete je stalno u pokretu, zbog viška energije ima veliku potrebu trčanja i hodanja. Pokreti su snažni i brzi (Starc, B., sur. 2004; 85). U 5 godini vidljiv je napredak u koordinaciji, gibljivosti i preciznosti, što omogućava izvođenje složenijih i zahtjevnijih pokreta. U toj dobi djeca fizički reagiraju na glazbu, razlikuju instrumente i prate ritam. Djeca starije predškolske dobi (od 5. do 7. godine) imaju znatno povećanje sposobnost izvođenja pokreta, kao i prostorne orijentacije.

Djeca u toj dobi postaju snažnija i izdržljivija, spretnija, veća, društvenija, sposobnija, prilagodljivija pa su prema tome i spremnija za uključivanje u različite oblike tjelesne aktivnosti. Za kasniju dob karakteristično je jačanje sposobnosti kontrole emocija. Iz tog razloga je kraj predškolske dobi pogodan za sve oblike suradnje. To je doba rasta, osobito se izdužuju noge. Dijete od pet godina ima kontrolu četverogodišnjaka. Ima dobru ravnotežu. Može dobro koordinirati pokrete u složene motoričke vještine. Vidi se napredak u koordinaciji fine motorike i u razvoju gipkosti i preciznosti. Dijete u dobi od 6 do 7 godina Dijete ove dobi vrlo dobro vlada svojim tijelom (Vlašić, sur. 2007; 108).

Ima dobru ravnotežu i koordinaciju pokreta (vidi se po stečenim motoričkim vještinama). Što se vidi po tome što sigurno kombinira raznovrsne pokrete i oblike kretanja. Velike su individualne razlike. Neke od karakteristika zajedničke svim dobnih skupina su individualne razlike, osiguravanje uvjeta za očuvanje i unaprjeđenje zdravlja. Individualne razlike među djecom su velike, pa kronološka dob ne bi trebala biti jedini kriterij za rukovođenje u radu. Potrebno je uvažavati individualne razlike pojedinog djeteta. Osnovni cilj i zadaća u radu s djecom predškolske dobi je osiguravanje uvjeta za očuvanje i unapređenje zdravlja, odnosno razvoj osobina i sposobnosti uz istodobni odgoj i obrazovanje.

Razvoj je slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta. Ono se radi njih mijenja i postaje spretnije, veće, društvenije, sposobnije, prilagodljivije. S djecom predškolske dobi sve treba raditi igrajući se jer vježbanje i tjelesnu aktivnost drugačije ne doživljavaju. Stoga s djecom nije potrebno inzistirati na točnom izvođenju i prevelikom opterećenju pokretima. U takvim okolnostima djeca mogu odustati od rada i daljnje suradnje.

2.2. Razvoj glazbenih kompetencija kod djece mlađe i predškolske dobi

Glazbene sposobnosti su naslijeđene biološke mogućnosti prepoznavanja i reprodukcije zvukova i zvukovnih kombinacija (Manasteriotti, 1981b; 88). Glazbene sposobnosti rano se pokazuju, i fetus reagira na vanjske zvukove i ritmičke podražaje. Djeca već u prvom tjednu života mogu razlikovati visinu tona. Biološke pretpostavke glazbenih sposobnosti su specifična struktura u prednjem dijelu desne moždane polutke. Ove strukture omogućuju glazbenu percepciju, odnosno osjetljivost za visinu tona, ritmičke izmjene tona, jakost tona i melodičku strukturu (Gospodnetić, 2015; 118).

Nekoliko različitih sposobnosti pripada glazbenim sposobnostima. To su razumijevanje melodije, pamćenje melodije, percepcija ritma, shvaćanje tonaliteta, utvrđivanje intervala (vanjskim odnosom između tonova), sposobnost uočavanja estetskog značenja i apsolutni sluh (Vlašić, 2009; 152). Od njih je najvažnija razumijevanje melodije, ona se temelji na osjećaju za visinu tona. Glazbena sposobnost je biološki utemeljena i zasebna od sposobnosti govora. Sva djeca pri rođenju imaju biološku osnovu za razvoj glazbenih sposobnosti, no u tom području velike su individualne razlike.

Sva djeca pokazuju razvoj glazbenih sposobnosti od rođenja nadalje. On ima pravilan, za svu djecu podjednak tijek razvoja. Faze glazbenih sposobnosti kod djece (Gospodnetić, 2015; 158):

- Dob 2 do 3 godine; rivalitet spontanog pjevanja i oponašanja poznatih melodijskih sekvenca.
- Dob 3 god. porast glazbenog interesa. Povećava se usklađivanje pokreta s glazbom, povećava se količina pjevanja po glazbenom modelu na račun spontanog pjevanja, uspješno oponaša ritam pozorno slušanje, koncentracija na glazbene podražaje.

- Dob 3 do 4 god. pjevanje raznovrsnih pjesama, često su izmišljene ili sastavljene od dijelova poznatih pjesama, melodijski su inventivne, ritmički skromne.
- Dob 5 do 6 god. sposobnost održavanja ritma se poboljšava dvostruko, poteškoće, ne mogu prilagoditi pokrete promjenama tempa, greške u intervalima, slučajno transponiranje u drugi tonalitet, još ne razlikuju: riječ, ritam i visinu tona.

Za glazbenu osjetljivost se smatra da se prirodno razvija i postiže maksimalni stupanj između 5 i 6 godine života. U tom području je osobito izraženo postojanje kritičnih razdoblja razvoja. Kritično razdoblje traje od rođenja do druge godine života (Zagrajski Vukelić, 2000; 134). Ono je zapravo razdoblje najveće osjetljivosti za glazbene podražaje. Prirodno razvijanje glazbene sposobnosti treba poduprijeti pogodnim glazbenim okruženjem. Odnosno, dijete od početka izložiti pjevanju i glazbi, omogućiti mu aktivno sudjelovanje u glazbenom doživljaju.

Na stupanj osjetljivosti na glazbu utjecat će količina i vrsta zvukovne okoline kojom su djeca okružena u najranijoj dobi. Prirodna glazbena sposobnost se stabilizira između pete i osme godine. Ona predstavlja razvojni potencijal koji može biti veći ili manji, ovisno o djetetovim ranijim glazbenim iskustvima. U dva oblika se očituje prirodna glazbena sposobnost: sposobnost razlikovanja tonova i sposobnost razlikovanja ritma (Vlašić, 2009; 142). U obliku audijacije je osobito izražena prirodna glazbena sposobnost.

Sposobnost audijacije osnova je glazbenog pamćenja, preduvjet za uspjeh u glazbenom obrazovanju. Audijacija je i neposredni izraz uspješnosti prve okoline u aktiviranju biološkog glazbenog potencijala (Vlašić, sur. 2007; 170). Što je veća prirođena biološka osjetljivost na glazbene podražaje, i što je bogatija i djetetu primjerenija bila glazbena okolina (od rođenja do djetetove 6 godine), veća će biti i audijacija. Djeci koja pokazuju znakove glazbenog talenta treba posvetiti posebnu brigu za glazbeni odgoj. Glazbeni talenti pokazuju samo neka djeca (za razliku od prirodne glazbene sposobnosti). Osim ovoga navode i znakove glazbenog talenata (Manasteriotti, 1981b; 181);

- lako pamti i reproducira dijelove melodije
- pokazuje zanimanje za zvukove u okolini
- pokazuje znakove ugođe, veselja i drugih emocija dok sluša glazbu
- pozorno i mirno sluša glazbu

- rado sudjeluje u glazbenim aktivnostima
- reagira pokretima na ritam i promjene tempa
- točno reproducira melodiju
- točno reproducira pojačane tonove
- traži prilike za slušanje i stvaranje glazbe
- uči melodiju „usput“ (dok radi nešto drugo)
- umiruje se na zvuk ili glazbu
- voli opisivati pomoću zvuka i melodije
- zamjećuje istodobno zvučanje različitih instrumenata u orkestralnoj izvedbi

Pri organiziranju glazbenog poticaja (u vrtiću), treba djeci osigurati stjecanje ključnih glazbenih iskustva, a to su istraživanje glazbe uporaba glazbenih elemenata, stvaranje i izvođenje glazbe.

3. TEORIJSKA ANALIZA GLAZBE I POKRETA PLESA

Ples možemo definirati kao pokret tijela uz glazbu te kao takav pripada estetskim kineziološkim aktivnostima. Ples je jedna od najprilagođenijih aktivnosti za rad s vrtićnom djecom jer ima pozitivan utjecaj na sveukupni motorički razvoj. Plesna aktivnost ima vidljiv psihički utjecaj jer pridonosi dobrom raspoloženju, smanjuje anksioznost i depresivna raspoloženja, potiče emocije te pojačava intelektualne sposobnosti navodi Janković, 2010; 106.

To su takve aktivnosti u kojima se pokreti harmonično povezuju u skladnu, ritmičku i estetsku cjelinu. (Prskalo i Sporiš, 2016.) Ples je aktivnost prilagođena za djecu mlađe i predškolske dobi, a bavljenje plesom doprinosi na različite načine njegovanju zdravlja i poboljšanju kvalitete života. Prije svega, bavljenje plesom djetetu osigurava redovitu tjelesnu aktivnost potrebnu za pravilan rast i razvoj organizma, te sukladno tome povoljno djeluje na razvoj antropoloških karakteristika. (Griner, 2018; str. 10). Ples vrlo stimulativno utječe na djecu predškolske dobi i pozitivno utječe na razvoj osjećaja za ljepotu i skladnost pokreta te na pravilno držanje tijela (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; str. 175).

Glazba kod djece izaziva pozitivne emocije i veselo raspoloženje, a izvođenje različitih pokreta i kretanja uz glazbu pridonosi razvoju koordinacije. Plesne strukture kod djece potiču razvoj pojma vremenske mjere, ritma, dinamike i agogike, osjećaj odnosa tona i pokreta, te se njima razvija snalaženje u prostoru i izražajnost u pokretima objašnjava Srhoj i Miletić, 2000; 140. Primjena glazbenih elemenata referira se na osjećanje i izražavanjem ritma, prepoznavanjem boje zvuka, melodije, tempa i dinamike, te osjećanje i prepoznavanje takta.

Treća domena koju navode Starc i sur. (2004) je stvaranje i izvođenje glazbe poput reagiranja na različite tipove glazbe, sviranja jednostavnim instrumentima (udaraljke, ksilofon), pjevanja solo ili u skupini, glazbenih predstava, kreativnih pokret uz glazbu, stvaranja i improviziranja pjesama. U aktivnostima treba koristiti sve više „prave“ glazbene aktivnosti improviziranja, izvođenja i slušanja glazbe, i reagiranje na glazbu pokretom i crtežom (Gospodnetić, 2015; 119). Sve ove domene treba provoditi koristeći igru i istraživanje.

3.1. Pojam i definicije

Glazba je slučajan sklop melodije, suzvuka i ritma u kojem većina ljudi uživa. Glazba utječe razvoj pokreta, trčanja, hoda i pravilno držanje tijela, kod djeteta. Glazbom se razvijaju i intelektualne sposobnosti djece. Usvajanjem pjesama i igara djeca razvijaju um, u želji da shvate što im glazba želi reći. Glazbu možemo istraživati pomoću pokreta uz glazbu, istraživanje i prepoznavanje glasova, istraživanje instrumenata, istraživanje glasa pri pjevanju i slušanje i opisivanje glazbe (Vlašić, 2009; 88).

Glazba ima veliki utjecaj na čovjeka a posebice na djecu. Ona nadahnjuje djecu, potiče ih na pokret i na ples. Dijete se kroz glazbene aktivnosti izgrađuje i ostvaruje i zbog toga su takve aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama poželjne i treba ih svakodnevno koristiti u radu s djecom. Cilj glazbene kulture nije vježbanje izgovora, razvijanje pravilnog disanja ili usvajanje matematičkih pojmova, već je cilj doživljaj glazbe i razvoj osjećaja (osjetljivosti) za ritam, metar, melodiju, glazbeni oblik (Gospodnetić, 2015; str. 80).

Pjevanjem djeca aktiviraju govor, ubrzava se razvijanje njihova glasa, i obogaćuje se rječnik. Pjevanjem se mogu ispraviti i nedostaci koji se katkada javljaju u govoru. Isto tako pjevanjem se razvijaju pluća i prsni koš djeteta, disanje postaje ravnomjernije i dublje. Time se utječe na fizički i psihički razvoj djeteta. Pokret je „sredstvo“ kojim dijete istražuje i iskazuje svoje emocije, igrajući se pokretima svojeg tijela (Marić, Nurkić, 2014; str. 291). U plesu nema ograničenja niti unaprijed razrađene koreografije. U plesu nema ograničenja niti unaprijed razrađene koreografije.

Ples omogućuje izražavanje i komuniciranje pokretom. Ples potiče pozitivne emocije, te smanjuje anksioznost i depresivna raspoloženja. Uz to, ples omogućava umjetničko stvaralaštvo i kreativno izražavanje, kao i razvoj moralnih kvaliteta i formiranje društvenih vrijednosti, pravilno držanje tijela, na osjećaj za ritam. Spontano i slobodno ritmičko kretanje djeteta omogućuje radost i zadovoljstvo te se kao takvo ples smatra najprimjerenijim sredstvom izraza. Izražavanje u pokretu razvija kreativnost, a ponavljanje vještinu i sklad pokreta. Ples konvencionalno estetsko gibanje i temelji se na prirodnim oblicima kretanja (hodanja, trčanja, skakanja, puzanja, provlačenja...), (Janković, 2010; 68).

Izvedba plesa je u različitim tlocrtnim oblicima (formacije kruga, vrste, kolone...) i uz različitu pratnju (uz glazbu, pjesmu i udaraljke), o tome će biti više riječi u nastavku rada. Ovo sve pozitivno utječe na razvoj osjećaja za ljepotu i sklad kretanja. Kreativni ples dopušta i zahtijeva spontanu kreativnost i improvizaciju, za razliku od ostalih plesova. S druge strane, struktura koji se uče kreativnim plesom izgrađuju osnovu za shvaćanje drugih vrsta umjetnosti. Korijen riječi ritam dolazi od grčku riječ „tok“, odnosno „protjecanje“. U širem smislu, odnosi se na protjecanje glazbe kroz vrijeme. Ritam se prema njemu može prepoznati samo kroz faktor poput melodijske akcente i ponavljanje glazbenih fraza (Janković, 2010; str. 173).

3.2. Plesne vrste djece mlađe školske dobi

Plesne strukture temelje se na prirodnim oblicima kretanja. One se izvode u različitim tlocrtnim oblicima, s različitom ritmičkom pratnjom i uz pjevanje i glazbu. Prema načelima postupnosti, sustavnosti i primjerenosti su raspoređeni sadržaji plesnih struktura. Isto tako, poželjna je povezanost s glazbenom kulturom u provođenju sadržaja. Obrazovni ciljevi plesnih struktura kod djece će razvijati (Srhoj i Miletić, 2000; str. 136):

- estetsku kulturu pokreta u svim njezinim dijelovima (lijepom držanju tijela, orijentaciji u prostoru, izražajnosti i emocionalnosti),
- glazbenu izražajnost (takt, ritam, tempo, dinamiku i melodiju), osjećaj odnosa tona i pokreta, slobodnu kreativnost pokreta i glazbe.

Prirodni oblici kretanja, čine osnovu plesnih struktura hodanja, trčanja, poskoci, skokovi, jednostavna gibanja u svim dijelovima tijela, vježbe ravnoteže, napetosti, opuštanja i pokreti u slobodnom imitiranju (improviziranje pojava i događaja iz dječje okoline) objašnjava (Trajkovski, sur. 2015; 183). S djecom je moguće primijeniti različite vrste plesnih izražaja. Baza plesnih struktura u radu s djecom može krenuti od klasičnog baleta, narodnih plesova te se nadograditi s modernim plesovima (hip-hop, break dance, jazz dance i sl.). Pri odabiru vrste plesa ključno je pružiti djetetu rani doticaj sa svim plesovima i mogućnost odabira.

Na taj način će se dijete prema svojim sklonostima, sposobnostima i željama moći usmjeriti i specijalizirati za neku plesnu vrstu (ako ples ostane njegov konačni odabir). Ples možemo podijeliti na urođenu potrebu čovjeka za ritmičkim kretanjem, nuždu iskazivanja viška energije,

potrebu za očitovanjem emocija, nagon za oponašanjem i igrom, instinkt za okupljanjem u zajednicu kao socijalni motiv, potrebu za estetskim oblikovanjem i potrebu za simboličkom transformacijom primljenih dojmova (Janković, 2010; str. 164). Važno je da vrstu sadržaja plesa prilagodimo dobi i interesu djece. Ne samo radi postizanja optimalnog razvoja, već i kreiranja ugodnog okruženja, u kojem će se dijete dobro osjećati.

3.3. Utjecaj glazbe na psihološki razvoj djeteta

Djeci glazba pruža zadovoljstvo, izaziva pozitivne emocije radosti. Izvođenje različitih pokreta i kretnji uz glazbu doprinosi razvoju koordinacije i estetskog osjećaja. Zato je poželjno što češće primjenjivati navedene kretnje uz zadani ritam. Prednost treba dati glazbi koja je svojim sadržajem i ritmom primjerena djeci predškolske dobi. Buka poput glasne glazba ima mogućnost oštećenja sluha pri razvoju djeteta te te nanosi štetu njihovom živčanom sustavu.

Stoga je poželjno djeci puštati prilagođenu glazbu umjerene glasnoće kako bi djeca mogla spontano izvoditi svoje prve pokrete i kretnje uz glazbu. Sva djeca urednog razvoja rađaju se s određenim glazbenim predispozicijama, samo je pitanje koliko će se te sposobnosti razvijati. Glazbeni razvoj djeteta ovisi o nizu ranije navedenih čimbenika, stoga je važno već u počecima osigurati djeci kvalitetne glazbene sadržaje, poticati ih na igre s pjevanjem, pjevanje uz pokrete i skandiranje brojalica. Djeca razvijaju različite glazbene sposobnosti kao što su pamćenje melodije, shvaćanje tonaliteta, osjetljivost za ritam, te ono utječe na njihov psihofizički razvoj (Janković Marušić, 2012; str. 77).

No, uz sve navedene prednosti uključivanja djece u glazbene programe, treba spomenuti i uspješnost u oslobađanju i poticanju one djece koja se osjećaju sputano i nesigurno u izražavanju vlastitih emocija. Glazba i govor usko su povezani. Djeca prije no što progovore moraju usvojiti određena znanja i vještine, a u tome im brojalice i igre s pjevanjem i pokretima mogu pridonijeti i uvelike im olakšati svladavanje govora. Ritmične pjesme koje su popraćene pokretima pristižu, te koje uključuju finu motoriku, pospješuju razvoj govora i imaju utjecaj na razvoj cjelovite ličnosti djeteta.

Poveznica glazbenog odgoja s razvojem govora očituje se i kroz senzoričke sposobnosti, posebice kod osjeta sluha koji je preduvjet za razvoj govora. Pozitivni aspekti glazbe, posebno pjevanja,

jasno se očituju kod djece s teškoćama u govoru kao što su brzopletost i mucanje (Janković Marušić, 2012; str. 163). Ritam i intonacija predstavljaju najvažnije sastavnice u stimuliranju govora. Kada dijete pjeva da se u njemu razvija osjećaj za melodiju te da postiže sklad intonacije i ritma koja mu omogućuje da razumljivo prenese poruku. Što se tiče socio emocionalnog razvoja rad s djecom može podrazumijevati grupno ili individualno podučavanje glazbe, odnosno muziciranje navodi (Gospodnetić, 2015; 194).

Prednosti kod grupnog podučavanja pridonosi osjećaju pripadanja, samopouzdanja, potiče ih na timski rad, djeca se oslobađaju u samoizražavanju i što je najvažnije vesele se i uživaju u takvim aktivnostima. Grupne poduke uvelike utječu na poticanje socijalnih vještina kod djece jer postaju usmjereni jedni na druge te su primorani na zajedničke aktivnosti i ciljeve.

3.4. Važnost primjene pokreta i plesa djece mlađe i predškolske dobi

Pokret se smatra jednim od temeljnih ljudskih potreba, ono pobuđuje slike, misli, sjećanja i emocije. Potreba za kretanjem ključni je biološki faktor pravilnog i zdravog tjelesnog razvitka predškolskog djeteta. Sudjelovanje djece u organiziranim tjelesnim aktivnostima pridonosi objektivnijem samo vrednovanju, smanjenju anksioznosti, potištenosti i stresa (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; str. 155). Ples je idealna aktivnost u radu s djecom predškolske dobi. On poštuje pravila rasta i razvoja, zadovoljava potrebu za kretanjem i igrom, predstavlja i dobru bazu za budući sportski život djece bez obzira na njegov budući smjer.

Uz ples dijete će se lakše usvojiti pojmove poput gore i dolje, lijevo i desno, naprijed i natrag, što je i jedan od osnovnih uvjeta za upis u osnovnu školu (Marić, Nurkić, 2014; str.131). Ples utječe i na kreativno izražavanje i stvaralaštvo, i na pravilno držanje tijela. Te u konačnici ples utječe i na osjećaj za ritam. Plesom će se taj osjećaj „izazvati“, a djeca će ga dalje sama izražavati na svoj način. U modernom plesu ključan je razvoj dječjeg stvaralaštva. Kroz ples dijete zadovoljava svoje potrebe. Tijekom plesa prema djeca nisu opterećena rezultatom igre, predmetom ili osobom, već su svjesno vezana za čin kretanja (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; str.180).

Pokretom otkrivaju svoje tijelo, jezik, maštu, um i ideje. Uče mogućnosti svoga tijela te koliko snage i energije imaju. Postaju svjesni sebe i prostora oko sebe, dinamike, tempa i ritma. Svaki sadržaj koji želimo prezentirati djeci i od njih zahtijevamo da ga svladaju, mora biti opisan i

izveden na način primjeren dječjoj dobi. Ples je najprirodnije sredstvo izražavanja i komunikacije koji potiče na ritmično pokretanje tijela te čovjeku omogućuje da prikaže svoj unutarnji svijet. Ono daje priliku pojedincu da izrazi pokretom ono što ne može riječima. U svim ljudima prirođena je želja za pokretom i plesom, ples se smatra prikladan za djecu jer im omogućuje nesputano i slobodno ritmičko kretanje koje doprinosi razvoju motorike tijela, skladu pokreta i osjećaju za estetiku.

Kroz plesni pokret je jednostavno ispričati priču, oživjeti likove (primjerice iz animiranih filmova) i imitirati stvarni svijet. Pozitivno utječe i proces osmišljavanja, uvježbavanja i prezentacije plesnih koreografija. Koreografije se sastoje od plesnih elemenata. Pokreti koji se primjenjuju u koreografiji su jednostavni, ponavljaju se više puta i ne smiju se prevelikom brzinom izmjenjivati. Kod djece glazba izaziva pozitivne emocije, razdraganost i dobro raspoloženje. Dok izvođenje pokreta pridonosi razvoju ritma i koordinacije ističe Janković, 2010; str. 173.

Korištenjem plesa u svrhu psihoterapije potvrđuje kako ono kao takvo djeluje na tijelo i um te može biti iscjeljujuće sredstvo. Igra i kretanje kod djece predškolske dobi značajno utječu na zdraviji i skladniji tjelesni razvoj. Djeca koja se bave tjelesnim aktivnostima imaju objektivniju sliku o sebi, te se bolje odupiru izloženosti stresu i anksioznosti (Findak i Delija, 2001; 125) te uz plesne i pokretne igre važan je i odabir glazbe primjeren dječjoj dobi.

Vrlo je važan princip kreativnosti razvijanje mašte i stvaralaštva kroz pokret, putem poticanja na istraživanje i stvaralačku primjenu sadržaja koje su djeca upoznala. Pri aktivnom slušanju glazbe u dječjem vrtiću učestala je dječja plesna improvizacija. Plesne aktivnosti djeca doživljavaju intenzivno, oslobađaju se emocije i stječe iskustvo o vlastitom tijelu. Govor, ritam i pokret čine neodvojivu cjelinu kada govorimo o usvajanju materinog i stranog jezika. Kratke ritmičke pjesmice (na materinom i stranom jeziku), koje se prate pokretima prstiju, ruku i tijela, pružaju stimulaciju za razvoj govora (Marić, Nurkić, 2014; str. 142).

Djeca predškolske dobi karakteristični su po potrebom za ritmom, pokretom te oponašanjem. Pokret je urođen svakom djetetu te kroz isto pokazuje smisao za ritam, pokrete i kretanje, on je odraz estetskog i ritmičkog osjećaja. Ples djeluje stimulativno na djecu, izaziva zadovoljstvo, omogućuje kreativno izražavanje putem pokreta te razvija osjećaj za ritam.

3.5. Utjecaj kreativnog pokret na razvoj i aktivnost djeteta

Aktivnosti pokreta doprinose cjelovitom razvoju djece kao što je tjelesni razvoj, mentalni, socijalni i emocionalni razvoj te kao takav je važna za djecu isto kao umjetnost i drugi predmeti, jer u aktivnostima kretanja mala djeca stječu vještine, znanja i stavove koji im pomažu otkriti i razumjeti svoje tijelo i njihove fizičke sposobnosti i ograničenja. Kreativni pokret odražava raspoloženje ili unutarnje stanje pojedinca koje obično kod djece ne podrazumijeva planiranje unaprijed (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014;str.93).

Djeca mogu da putem glazbenog ritma biti usredotočeni i pokretati svoje tijelo. Ne postoji točan obrazac pokreta koji treba vježbati ili usavršivati. Kreativni pokret je kretnja koja odražava raspoloženje ili unutarnje stanje djeteta u kojemu su djeca slobodna izraziti svoje osobnosti u vlastitom stilu. Kreativni pokret može nastati u bilo kojoj situaciji u kojoj se djeca osjećaju slobodno i žele pokrenuti svoje tijelo. Osjećajući ritam, puls, ideju ili emociju dječja tijela postaju instrumenti njihovog izražavanja i unutarnjeg stanja (Šimunović, sur. 2005; str. 203).

Takav način kreativnog izražavanja za djecu predstavlja ispunjajući i radosno iskustvo, a uz to im pruža i mnoge dobrobiti za njihov razvoj kao što su osjetilna svijest, socijalni razvoj, svijest o vlastitom tijelu, koncentracija i osobni razvoj. Poseban naglasak se dakle stavlja na otkrivanje individualnog načina kretanja svakog djeteta te se u skladu s time osobita pozornost usmjerava na kreativne zadatke na temelju kojih se djecu potiče na kreativni izraz putem pokreta. Opće dobro kreativnog pokreta u djetetovom razvoju objašnjava (Zagrajski Vukelić, 2000; 164);

- a) Osjetilna svijet (senzorika). Djeca doživljavaju svijet putem svojih osjetila. Sva su osjetila uključena kada djeca istražuju različite aspekte kretanja. Slušni osjećaj stimulira se dok djeca reagiraju na zvukove koje proizvode ili glazbu koju čuju. Taktilne doživljaje kao što su trčanje s golim stopalima, izvođenje specifičnih pokreta na podu potiču dječju svijest o njihovom osjetilu dodira.
- b) Socijalni razvoj. Kreativni pokret potiče djecu da komuniciraju sa svojom okolinom i jedni s drugima s kojima dijele prostor i istražuju kretanje. Aktivnosti pokreta potiču djecu da shvate svoju jedinstvenost, te da prepoznaju i cijene jedinstvenost drugih. U aktivnostima kretanja djeca nauče surađivati unutar društvene strukture i cijeliti različite odgovore druge djece.

- c) Svijest o tijelu. Kreativne aktivnosti pokreta pomažu djeci da steknu bolju mentalnu sliku vlastitih tijela. Kontrola vlastitog tijela je prva vrsta kontrole koju djeca imaju nad sobom. Svijest tijela je bitan kako bi postali svjesni svojih osjećaja jer ne postoje samo u našim mislima već i u tijelima. Svijest o tijelu također je važna za razvoj prostorne orijentacije. Aktivnosti pokreta također pomažu u razvoju motoričkih vještina.
- d) Osobni razvoj. Dok se djeca bave kreativnim aktivnostima kretanja, oni razvijaju takve osobne vrijednosti kao što je poštovanje, samopoštovanje i smisao. Iskustva u kreativnom pokretu pomažu djeci poštovati radni prostor drugih shvaćajući i svoj „osobni prostor“. Samopoštovanje je najveća korist od uključivanja kreativnog pokreta u kurikulum (Slunjski, 2013). Dok djeca sve više uče i razvijaju nove vještine, samopoštovanje se povećava.

Slušanje glazbe prirodan je način za uvođenje kreativnog pokreta. Kod početničkog iskustva kreativnog pokreta potrebno je koristiti karakterističnu vrstu glazbe s jasnom rimom. Poezija također ima ritam, kao i jezik. Rimovane pjesme su dobar izbor za početak, jer pomažu djeci dobiti osjećaj za ritam riječi (Gospodnetić, 2015; 70). Glazbene dječje igre prstima također pružaju mnogo mogućnosti kod kreativnih aktivnosti. Aktivnosti pokreta mogu se odvijati uz glazbu, poeziju, pomoću užadi ili *hula hoopa*, bez obzira na aplikaciju oni koriste djeci kod opuštanja, slobode izražavanja te povećanju svijesti o vlastitim tijelima.

3.6. Utjecaj kreativnog ples i strukture ritama na razvoj djeteta

Kreativni ples ima cilj stimulirati razvoj kognitivnih, emocionalnih i kinestetskih sposobnosti djece. Svrha je izraziti se i komunicirati pokretom. Prema istraživanju iz 2006. godine koje su proveli (Janković, 2010; str. 127) njihova je studija prva ispitala učinak programa kreativnog plesa na poboljšanje socijalnih kompetencija i rizičnih ponašanja. Nakon osmotjednog programa (dva puta tjedno), djeca su pokazala napredak na socijalnim vještinama, smanjenje problema u ponašanju (tijekom trajanja programa), povećano samopouzdanje u korištenju vlastitog tijela, jače samopouzdanje, samopoštovanje, pozitivnu sliku o sebi, češće su se izražavala verbalno i fizički, postajala su sigurnija u plesu, naučila su se izražavati pokretom, pokazivati osjećaje, bolje su se međusobno upoznala, itd.

Doživljaj kreativnog plesa ovisi o načinu na koji ga se predstavi. Voditelj treba imati strast prema plesu, treba biti svjestan što grupi treba i mora znati motivirati djecu. Naglašava se kako se u radu s djecom (od pete do sedme godine), koristi improvizacija.

4. PEDAGOŠKA ODGOJNA ULOGA POKRETA PLESA I GLAZBE KOD DJECE MLAĐE I PREDŠKOLSKE DOBI

Djeca u ranoj vrtićkoj dobi posežu za tehnološkim stvarima kao što su računalo, mobitel i sl. Odgojitelji kao i roditelji mogu izrazito utjecati na kretanje svoje djece, stvarati navike osnovnih okretnih kao i plesnih struktura te im na taj način ograničiti pretjeranu uporabu tehnologije koja može imati različite negativne utjecaje (Habuš Rončević, 2014; str. 95). Ples, osim što pruža prevenciju od različitih bolesti, oslobađa dijete stresa i uči ga kako izraziti svoje emocije i različite unutarnje konflikte pokretom. Plešući i pjevajući djeca izražavaju svoje emocije koje su potiskivala i rješavaju se stresa. Djeca mnoge stvari uče kroz igru, stoga plesne igre treba pomno planirati, kako bi se mogle razvijati kurikularno predložene kompetencije navodi (Slunjski, 2013; 217).

Osim u sobi dnevnoga boravka ili u vrtićkoj ustanovi, plesne igre ili aktivnosti poželjno je provoditi na dvorištu, u prirodi ili na raznim jednodnevnim izletima. Nikada se ne smije praviti razlika između spolova niti ih se smije razdvajati po talentu ili sposobnostima. Zbog toga je odgojiteljeva uloga velika u životima djece. Odgojitelj mora razumjeti sve posebitosti, različitosti, mane i vrline svakoga djeteta kako bi mu znao pravilno postupiti. Ako je potreban individualni rad s određenim djetetom, važno je pristupiti mu na njemu svojstven način.

Osim vlastitoga iskustva u odgoju i implicitne pedagogije koja uključuje doživljaj vlastitoga djetinjstva kao i vlastite stavove te uvjerenja o odgoju, odgojitelj mora ići u korak s vremenom, stalno obnavljati svoje znanje, ponavljati, iščitavati teoriju, surađivati s roditeljima, drugim odgajateljima kao i s osobljem vrtića. Odgojitelj uz roditelja odgaja dijete i uči ga pravim vrijednostima, stoga je dužan poticati i razvijati djetetovu ljubav prema glazbi i plesu. Glazba i ples kod djeteta razvija empatiju koja pozitivno utječe na razvoj suradnje s drugima, raspiruje maštu koja oblikuje nove ideje i nova rješenja, donosi mir te djeluje na duhovni rast kao i razvoj čovjeka (Gospodnetić, 2015; 200).

4.1. Terapija plesa i glazbe kod djece mlađe i predškolske dobi

Zbog svojih terapijskih pogodnosti i pozitivnog djelovanja, ples bi trebao biti dostupan svakom djetetu te individualizirano prilagođen posebno osobama s različitim razvojnim teškoćama. Glazba na svako dijete djeluje različito, stoga glazbeni terapeut koristi različite načine te upotrebljava razne skladbe u terapiji kako bi dobio zadovoljavajući odgovor djeteta na glazbu. Dijete, tijekom života doživljava glazbu kroz nekoliko oblika kao što je slušanje uspavanki te aktivnog sudjelovanja u glazbi kojima dijete postaje svjesno svojega tijela.

U ovakvoj vrsti rehabilitacijske terapije ciljevi se dijele na četiri područja, a to su psihosocijalna briga, motoričke vještine, bihevioralno-kognitivne vještine i jezično govorno - komunikacijske vještine (Janković Marušić, 2012; str 145). Programi glazbene terapije usmjereni su na sposobnosti djeteta te stvaranju poticajnog okruženja u kojemu dijete može sudjelovati prema svojim individualnim mogućnostima i razini, a da pri tom rehabilitacijski cilj nije isključen.

Nadalje, terapija glazbom ima za cilj pomoći djetetu pri adaptiranju, umanjiti stres i bol te potaknuti razvojno prikladne vještine maloga djeteta. Glazbene aktivnosti koje se koriste u terapiji jednostavne su i prikladne za djecu, kroz njih djeca mogu izraziti svoju vlastitu kreativnost što im pruža osjećaj uspjeha, te ih samim time potiče na ponovno uključivanje. U području rehabilitacije i fizikalne medicine, glazba postaje sve više prepoznata kao uspješni i cjenjeniji medij. Djeci koja imaju motoričke poremećaje kao što je smanjeni opseg pokreta, narušena koordinacija i loša ravnoteža, smanjena snaga mišića i promjene u mišićnom tonusu te bolove pri kretnjama, terapija glazbom može biti od velike koristi (Paul, Ramsey, 2000; 74).

Glazba kao medij potiče i uključuje cijelo tijelo i pridonosi zdravlju i kvaliteti života djece s navedenim motoričkim poteškoćama. Jezično - govorna i fizikalna terapija također je uključena u terapiju kojoj je cilj relaksacija mišića, poboljšanje određenih kretnji i povećanje samostalnosti u svakodnevicu kroz socijalizaciju i emocionalni razvoj (Gospodnetić, 2015; 131). Korištenje muziko terapije ima pozitivne fizičke i psihološke utjecaje, kao što je promjena kognitivnih stanja, emocija i raspoloženja.

4.2. Obrazovno odgojna uloga plesa i pokreta kod mlade i predškolske djece

Ples, djecu na spontan i zabavan način uči kako je tjelesna aktivnost važna za zdravlje, zatim uočavaju važnost svojega tijela, te im se otkriva ritam koji imaju u sebi. Kada bi izostavili čistu tjelesnu aktivnost, ples doprinosi oblikovanju dječje osobnosti, potiče ih na socijalizaciju i samopouzdanje, te se uče poštovanju sebe i drugih putem učenja značenja discipline. Ples pozitivno utječe na djecu u emocionalnoj stimulaciji i kod prilagođavanja na prostor (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; 222). Jedan od važnijih elemenata u plesu je osigurati i stvoriti sigurnu okolinu i u fizičkom, ali i u psihičkom smislu.

Kod djece kao i kod odraslih stav i reakcija na određeni prostor povezani su s raspoloženjem. Vrlo bitan aspekt plesa koji utječe na dijete je svijenost o vlastitom tijelu. Ritmičke igre s pokretima koje uključuju različite dijelove tijela pridonose u izgradnji slike o tijelu. Struktura, ponavljanja i jednostavnost aktivnosti koje se pojavljuju pri fiziološkim iskustvima rezultiraju većom motoričkom stabilnošću, samopouzdanjem i utječu na smanjenje antisocijalnih ponašanja te potiču djecu na suradnju i druženje (Marić, Nurkić, 2014; 207).

U radu s djecom predškolske dobi ples je najprimjerenija aktivnost i sredstvo jer utječe stimulativno. U eksperimentu, uspoređivali su primarni i plesni program, od kojih je plesni program imao značajniji utjecaj kod djece u svim prostorima motorike. Stoga je danas za djecu, ples i pokret vrlo koristan, osobito ako se u obzir uzmu različita „moderna oboljenja“ koja nastaju zbog sjedilačkog načina života, a uzrokuju poremećaje ponašanja, pretilost, ali i depresiju. Odgojna uloga i ciljevi plesnih struktura (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; 184):

Razvijati kod djece estetsku kulturu pokreta u svim njenim dijelovima prema (Miočić, 2012; 219).:

- emocionalnost u pokretu,
- glazbenu izražajnost: takt, ritam, tempo, dinamiku, melodiju,
- lijepom držanju tijela, orijentaciji u prostoru, izražajnost
- osjećaj odnosa tona i pokreta,
- slobodnu kreativnost pokreta i glazbe.

Osnovu plesnih struktura čine prirodni oblici kretanja:

- hodanja, trčanja, poskoci i skokovi,
- improviziranju pojava i događaja iz dječje okoline. Sadržaji plesnih struktura su i dječji plesovi, jednostavne forme narodnih i društvenih plesova.
- jednostavna gibanja u svim dijelovima tijela kao što su zamasi, mahanja,
- pokreti u slobodnom imitiranju
- ravnoteža, vježbe napetosti i opuštanja,

U obradbi plesnih struktura treba početi s učenjem i usavršavanjem struktura pokreta. Nakon toga dobro je obrađivati i usavršavati glazbeno izražavanje (takt, ritam, tempo, dinamiku i melodiju). Koracima se izražavaju vrijednosti nota po trajanju, a pokretima ruku izražavaju se naglašeni i nenaglašeni dijelovi takta, odnosno, metrička struktura takta. Sljedeći postupak u obradbi ovih sadržaja je povezivanje i usavršavanje pokreta i glazbe stremeći ka kreativnoj izražajnosti i na taj način poticati dječje kreativno plesno izražavanje (Mendeš, sur. 2012; 251).

Pokreti uz glazbu se nadalje povezuju u ritmičke cjeline, stiliziraju i izvode u raznolikim formacijama i oblicima dječjih plesnih igara. Neke sadržaje plesnih struktura moguće je izvoditi s pomagalicama kao što su loptice, lopte, štapići, zastavice, zvončići, trake, vijače i slično. Glazbene su mjere koje je poželjno koristiti pri obradbi plesnih struktura dvodijelne, trodijelne i četverodijelne. Važno je da izabrana glazba bude djeci bliska, poznata, da glazbena kompozicija bude kratka kako bi je djeca lakše zapamtila. Djeca u toj dobi vrlo brzo uče nova motorička gibanja, imaju dobru relativnu snagu, gipkost, hrabri su i odvažni, imaju spontanu potrebu plesnog izražavanja, spremni su za nove motoričke izazove, vole igru (Cetinić, Vidaković Samaržija, 2014; 177).

4.3. Primjena glazbenog odgoja u predškolskim ustanovama

Glazbeni je odgoj u predškolskim ustanovama sastavni dio odgojno - obrazovnog procesa. Već u najranijoj dobi djeca kroz glazbeni odgoj počinju upoznavati glazbu i osnovnu glazbenu terminologiju na prirodan, zoran i aktivan način. Glazbene aktivnosti kojima se pogoduje glazbeni razvoj djece predškolske dobi ostvaruju se pjevanjem, sviranjem, slušanjem glazbe, izražavanjem, stvaranjem, istraživanjem, pokretom, praktičnim i radnim zadacima, igrama i ostalim društveno zabavnim aktivnostima (Gazibara, 2016; 199).

Oko treće godine života javljaju se razlike u dječjim glazbenim reakcijama. U dobi od treće do šeste godine najveća je mogućnost dječjeg glazbenog razvoja te je u tom periodu moguće postići konkretnije rezultate. Razdoblje do četvrte godine djetetova života temelji se na auditivnoj percepciji i istraživanju zvuka s naglaskom na glasnoću i boju, a potom slijedi manipulativno korištenje ritamskih glazbala fokusiranog na ponavljanje ritamskih obrazaca. Petu do devetu godinu djetetova života karakterizira osobno glazbeno izražavanje, posebice pjevanje, a izražajnost pjevanja postiže se promjenom tempa i dinamike (Gospodnetić, 2015; 216).

Dijete u dobi od treće godine života pa sve do polaska u školu prolazi brojne razvojne faze. U tom periodu moguće je ostvariti uspješne rezultate u raznim glazbenim odgojno-obrazovnim područjima slušanju glazbe, pjevanju, glazbenim igrama i sviranju na udaraljkama (Mendeš, sur. 2012; 48). Od pete godine života djeteta veća pozornost posvećuje se analizi glazbenog djela te intonaciji i pravilnom pjevanju. Osim toga, kod djeteta se razvija glazbeno pamćenje te veća preciznost u melodijskoj i ritamskoj izvedbi.

Djeca uče pjesme po sluhu, brže svladavaju nove skladbe, primjećuju dijelove koji se ponavljaju i s lakoćom pamte riječi. Počinju shvaćati i uzorak trajanja tonova, te mogu zapaziti odlike ritma, odnosno metra i melodije, ulazno/silazno kretanje tonova, ugođaj i karakter glazbe. „Kod djece predškolske dobi postoji tijesna povezanost između glazbe i pokreta pa se uz pjevanje uvode i jednostavne kretnje koje olakšavaju pamćenje pjesme, pogotovo teksta te utječu na bolju realizaciju. Uz aktivnost pjevanja, u odgojno-obrazovnom procesu djeca sviraju na ritamskim udaraljkama, igraju glazbene igre te sve aktivnije slušaju glazbena djela (Mendeš, sur. 2012; 273). Glazbene aktivnosti u predškolsko doba su povezane s drugim područjima i aktivnostima puno više nego u bilo kojem periodu kasnije.

Upravo je ta povezanost glazbe s drugim područjima motivirajući čimbenik za djecu u procesu glazbenog odgoja, a ujedno i doprinosi proširivanju djetetova glazbenog iskustva. Tako glazba za djecu postaje izvor glazbenih predodžbi i refleksija, ali i sredstvo razvoja stvaralačkog identiteta putem kojeg ono dobiva mogućnost socijalnog, emotivnog i spoznajnog razvoja. Glazbeni odgoj djeteta se implicira kroz objašnjava (Gazibara, 2016; 110);

- Razvoj glazbenog sluha prepoznavanjem i razlikovanjem različitog trajanja i visine tona, -
- Razvoj ritamskog umijeća,
- Sviranje na udaraljkama,

- Njegovanje i razvoj dječjeg glasa,
- Prakticiranje igara s pjevanjem,
- Prakticiranje glazbenih dramatizacija i glazbenih priča,
- Rad na razvoju samostalnog dječjeg glazbenog izražavanja.

Zadatak svakog odgojitelja je da stvara uvjete za postupno razvijanje glazbenih sposobnosti poput slobodnog glazbenog izražavanja, zamišljanja, bogaćenja spoznajnog i emocionalnog svijeta te razvoja interesa za glazbu i slušanje zvukova (Habuš Rončević, 2014).

4.4. Uloga odgojnog odgajatelja u poticanju dječje ritmičnosti pokreta

U predškolskoj dobi od izuzetne je važnosti razvijati doživljajne i opažajne elemente kod djece, a koji će voditi prema percepciji umjetničkog te posljedično omogućiti izražavanje dojmova na različite načine govorom, pokretom i crtežom (Gazibara, 2016; 183). Umjetnost, odnosno kreativne aktivnosti bliske umjetničkom izrazu, čine dakle izrazito važnu sastavnicu predškolskog odgoja i obrazovanja. „Kreativnim aktivnostima bliskim umjetničkom neposredno se utječe na kulturu djece i započinje dugotrajni proces oblikovanja estetske percepcije i recepcije umjetnosti te razvoja i unaprjeđivanja dječjih stvaralačkih sposobnosti“ navodi (Gazibara, 2016;str.51).

Od izuzetne je važnosti da se umjetničkom području u predškolskim ustanovama pristupi pedagoški i stručno, poznajući pritom sve aspekte i faze dječjeg psihofizičkog razvoja kao i mogućnosti glazbeno-pedagoškog rada u predškolskim ustanovama. Umjetnički odgoj obuhvaća doživljaj, opažanje, izražavanje, razumijevanje, procjenjivanje umjetničkih djela te stvaranja (Janković Marušić, 2012; 284). Tjelesne i zdravstvene kulture za djecu predškolske dobi predviđa ples kao jednu od programskih cjelina. On je jedna od najprimjerenijih aktivnosti u radu s djecom predškolske dobi jer utječe stimulativno. Plesni sadržaj izazva kod djece značajne promjene u svim prostorima motorike. Plesom razvijamo bazične motoričke sposobnosti, poput fleksibilnosti, snage, ravnoteže, brzine i koordinacije. Glazba kao medij svojim pozitivnim utjecajem na stanje duha i tijela potiče otkrivanje djetetovih doživljaja, pokreta i misli. Znanstvenici koji su se bavili utjecajem glazbe na razvoj djeteta otkrili su da se slušanjem

instrumentalne klasične glazbe poboljšava pamćenje, pažnja i koncentracija (Mendeš, sur. 2012; 173).

Utječe i na inteligenciju, kreativne sposobnosti, maštu i socijalnu interakciju između djece. Glazba stvara kontekst topline, radosti i ugone. Radost stvara znatiželju, interes, potiče na aktivnost i stvara preduvjete intrinzične motivacije i aktivnog učenja. Slušanje instrumentalne glazbe različitih glazbenih stilova i žanrova potiče na stvaralaštvo kroz pokret (ples) i budi pozitivne emocije. Razvija njihovu maštu i kreativnost, koja ovisi o njihovom raspoloženju i odgajateljevom pozitivnom pristupu glazbi. Odgajatelj treba posjedovati vještinu motiviranja djece na slobodno izražavanje.

Glazba pomaže u improvizaciji pokretom i obogaćuje doživljaje djece. Glazba postaje medij, odnosno komunikacijski kanal, koji dijete vodi do novog umjetničkog izražavanja. Ples je novi način emocionalnog izražavanja doživljene glazbe, u ovom slučaju. Istraživanje potvrđuje pretpostavku da se dječji pokreti razlikuju prema različitim glazbenim stilovima u instrumentalnoj glazbi. Dječje umjetničko izražavanje je autentično i individualno ističe (Mendeš, sur. 2012;291). Odgojiteljima je u predškolskim ustanovama povjeren način poticanja, usavršavanja i razvoja glazbenih vještina. Njihovim angažmanom i stručnim radom unaprijedit će se glazbene dispozicije i sposobnosti djece.

Odgojitelj mora djetetu pristupiti individualno te ga za interesirati za umjetničke aktivnosti. Može se reći da u velikoj mjeri upravo o odgojitelju ovisi hoće li kontakt s glazbom za dijete biti ugodan ili neugodan doživljaj. Odgajateljica treba biti osposobljena prepoznati djetetovu disfunkcionalnu obitelj, kako bi se djetetu što ranije pružila podrška (Paul, Ramsey, 2000). U takvim situacijama ima važnu ulogu u razgovorima s djetetom. Treba pustiti dijete da postavlja pitanja, dati mu podršku, a može se pomoći i muzikoterapijom.

Profesionalna upotreba glazbe kojoj je svrha poboljšati cjelokupno zdravlje i kvalitetu života poznata je danas pod pojmom muzikoterapije ili liječenja glazbom. Glazbena terapija je kontrolirano stručno korištenje glazbe u tretmanu, rehabilitaciji, edukaciji i vježbanju kod djece ili odraslih koji pate od fizičkih, društvenih ili osjećajnih smetnji. Koriste se organizirani zvukovi i glazba koja razvija međusobnu povezanost između pacijenata i terapeuta podržavajući i osnažujući tjelesno, društveno i osjećajno zdravlje (Janković Marušić, 2012; 119).

Glazba je prirodna reakcija uzroka određenih ritmičkih radnji poput lupkanja nogu. Djeca tijekom slušanja glazbe u brzom tempu postaju aktivnija. Slušanje tihe, umirujuće glazbe može opet „prirodno“ smanjiti napetost mišića. Za muzikoterapiju mogu se koristiti svi žanrovi glazbe. S kojima odgojitelj želi postići cilj, dovesti do pozitivnih promjena u djetetovom životu. Treba birati glazbu prema okolnostima, individualnim preferencama, potrebama i programu (Gospodnetić, 2015; 203). Program će odgajatelj isplanirati za individualni ili grupni rad s djecom. Odabir glazbe može predložiti i samo dijete.

Neki od ciljeva djelovanja muziko terapijom (kod djece iz disfunkcionalnih obitelji) su razvijanje samopoštovanja i samopouzdanja, poboljšanje socijalne komunikacije i društvene prilagodbe, smanjenje emocionalnog stresa i anksioznosti, smanjenje hiperaktivnosti, građenje povjerenja prema sebi i drugima, razvijanje novih načina opuštanja i preusmjerenje emocija. U vrtiću podršku i pomoć može pružiti odgojitelj slušanjem glazbe i drugim glazbenim aktivnostima (npr. pjevanje i sviranje) (Paul, Ramsey, 2000; 294). Na odgojitelju je kako će pristupiti djetetu. Koju će glazbenu aktivnost iskoristiti za uspostavljanje komunikacije.

Pri planiranju kreativnih aktivnosti pokreta za djecu, odgojitelji moraju imati na umu karakteristike svake dobne skupine. Kao i kod bilo koje dobne grupe, predškolci trebaju vježbati vještine kako bi ih naučili te im je potrebno pružiti mnogo prilika i mogućnosti vježbe i ponavljanja. Ista autorica smatra da je također potrebno pripremiti više varijacija na jednu vježbu jer djeci nekoliko ponavljanja jedne vježbe na isti način ubrzo dosadi. Dok djeca slušaju, odgojitelj može malo stišati glazbu te razgovarati sa svakim djetetom o tome što glazba govori. Neka se djeca možda već kreću uz glazbu, a odgojitelj se može pridružiti.

Za ovu vježbu, pljeskanje, lupanje nogama, pa čak i vikanje su sve moguće varijante i od velike su pomoći. Kada je to primjereno, može se reproducirati mirniji dio skladbe kako bi se djeci omogućilo da odmore. Određeni kreativni pokreti se isto tako mogu koristiti i kada su djeca podijeljena u parove. Neke od mogućnosti su (Habuš Rončević, 2014; 173):

- a) Djeca se suočavaju s partnerom i oponašaju „plesno ogledalo“ sa svojim dlanovima i rukama. Zatim slijede izazovi plesa s tabanima i nogama, i s različitim izrazima lica
- b) Djeca se drže za ruke s partnerom i moraju čučnuti, skočiti i skipati sve dok ne čuju signal. Zatim traže novog partnera te se nastavljaju kretati uz glazbu.

- c) Djeca se kreću u istom smjeru kao i njihov partner, sve dok ne čuju zvuk tamburina, zatim se kreću u različitim smjerovima.
- d) Djecu u parovima pitamo; koje zanimljive oblike tijela možete vi i vaš partner napraviti? Možete li vas dvoje stvoriti zanimljiv dizajn u prostoru koji dijelite? Vježbajte sve dok ne budete mogli napraviti tri različita dizajna koja idu uz glazbu.

4.5. Način provođenja glazbenih i plesnih struktura u predškolskim ustanovama

Načini poticanja dječjeg stvaralaštva koje odgojitelj može primijeniti u radu s djecom su (Šimunović, sur. 2005) kroz stvaranje zvukova koji nisu uobičajeni, osluškivanje i oponašanje, samostalna izrada zvečki, odgonetanje zvukova, slušanje glazbe uz ples, slušanje glazbe uz likovno izražavanje, izgovaranje slogova, mijenjanje riječi, melodije, tempa, dinamike, ritma, naglasaka, postavljanje glazbenih pitanja, završavanje nedovršenih glazbenih fraza, pjevani govor, ozvučena priča ili pjesma, oponašanje zvukova ustima, ritmizirani govor, mali orkestar, sviranje po svom tijelu, zemlja kipova, uglazbljivanje stihova, komponiranje riječi i melodije, plesanje bez glazbe navodi (Gospodnetić, 2015; 142).

Djeci rane i predškolske dobi je ponajprije potrebno postaviti određena ograničenja jer bez njih je djeci otvoreno puno mogućnosti za početak stvaranja, što im može predstavljati problem jer će se teško odlučiti od čega krenuti. Stvaralačke sposobnosti kod djece rane i predškolske dobi kao i kod osnovnoškolaca trebaju izvoditi učestalo te da moraju biti kratke (Zagrajski Vukelić, 2000; 55). Uloga odgojitelja je da dječje predispozicije za glazbu njeguje i razvija kroz razne glazbene aktivnosti. Navedeni načini poticanja dječjeg glazbenog stvaralaštva moraju biti nenametljivi, a stvaranje zajedno s djecom zabavno i zanimljivo svim.

4.6. Primjena kreativnog plesa u mlađoj i predškolskoj dobi

Ples vrlo stimulativno utječe na djecu mlađu djecu i onu u predškolske dobi, isto tako pozitivno utječe na razvoj osjećaja za ljepotu i skladnost pokreta te na pravilno držanje tijela.. Primjenom plesnih struktura kod djece vrtićke i predškolske potiče pravilno držanje tijela, skladan morfološki razvoj, te razvoj motoričkih sposobnosti: koordinacije, snage, brzine,

gibljivosti, preciznosti i ravnoteže. Potiče se pravilan rad tjelesnih funkcija, osobito krvožilnog i dišnog sustava te aerobne i anaerobne izdržljivosti (Poljačić, i Trajkovski, 2016; 62).

Plesnim strukturama kod djece razvija se smisao za svjesno estetsko doživljavanje, samostalno stvaralaštvo te oblikovanje lijepih i skladnih pokreta. Osim toga, upoznavanje i učenje plesova iz različitih krajeva domovine i različitih krajeva svijeta potiče svijest o nacionalnom identitetu te širinu općih spoznaja o svjetskim kulturama. Kreativni ples dopušta i zahtijeva spontanu kreativnost i improvizaciju, za razliku od ostalih plesova. Moguća je posudba elemenata i plesnih formi bilo kojeg plesa. U ovom plesu pokreti se kombiniraju, stvaraju u tijelu i ostvaruju u potpuno novoj dimenziji. Ples kao niti jedan dugi sadržaj omogućuje izražavanje i komuniciranje pokretom.

Kreativni ples odnosi se na tjelesne aktivnosti kojima se izražavaju unutarnje emocije i misli. Isto tako, on se definira kao interpretacija djetetovih ideja, osjećaja i senzornih dojmova izraženih simbolički u formama pokreta jedinstvenom uporabom tijela (Miočić, 2012; 116). On se razlikuje od drugih plesova improvizacijom, smišljanjem u trenutku plesanja i spontanošću. U ovom plesu plesači stvaraju vlastite pokrete, bez savjetovanja odgajatelja i bez unaprijed zadane koreografije. To se čini usmjeravanjem pozornosti na pokrete i osjećaje u tijelu, dopuštanjem vodstva osjećajima u traženju smislenih i zadovoljavajućih pokreta.

Koncepti koji se uče kreativnim plesom izgrađuju osnovu za shvaćanje drugih vrsta umjetnosti poput glazbe, likovne i drugih umjetnosti. Umjetnički ili intuitivni dio znanja dugo se smatrao nepouzdanim načinom usvajanja znanja. Međutim, kreativni ples može služiti u uspostavljanju jakih veza um i tijelo. Može i doprinijeti načinima učenja i koncipiranja znanja. Zato nema opravdanja da se znanost smatra superiorna umjetnosti. Ne natjecateljska i ne prijeteća aktivnost je kreativni ples. U njemu nema točnog, pogrešnog, ili rutine izvođenja pokreta .

Kreativnom plesu pokreti kombiniraju, stvaraju u tijelu i ostvaruju u novoj dimenziji, te da takva vrsta plesa omogućuje izražavanje i komuniciranje pokretom. U ovakvoj vrsti plesa, plesači sami osmišljavaju vlastite pokrete bez savjeta odgajatelja, te bez uputa i zadanih koreografija. Takva vrsta plesa stavlja pozornost na pokret i osjećaje u tijelu kojima se daje vodstvo u pronalasku smislenih i zadovoljavajućih pokreta. Poticaj i motivaciju koju vežemo uz ples dijelimo na urođenu potrebu čovjeka za ritmičkim kretanjem, očitovanje viška energije koju imamo u sebi,

potrebu za iskazivanjem emocija, nagon prema igri, okupljanje i zajedništvo, estetsko oblikovanje.

Plesno-ritmički odgoj djeluje odgojno na cjelokupni razvoj, uravnoteženost i osobnost djeteta, te razvija kinestetskih senzibilitet osvještavajući doživljaje koje izaziva tijelo u pokretu, razvija motoriku tijela, potiče stvaralački pristup pokretu i plesu te kreativno izražavanje i komunikaciju putem plesnog pokreta, razvija smisao za estetiku pokreta, razvija koncentraciju, opservaciju i pamćenje, zatim samodisciplinu i usredotočenost, potiče djecu na međusobno uvažavanje i suradnju pokretom, omogućuje korelaciju sa sadržajima ostalih obrazovno - odgojnih područja, a posebno naglašava iskonsku sinkretičnost zvuka i pokreta, odnosno glazbe i plesa objašnjava (Mendeš, sur. 2012; 135).

5. GLAZBENE IGRE U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

Primarni zadatak i cilj glazbene kulture u vrtiću je djeci pružiti doživljaj glazbe i razvoj senzibiliteta za ritam, metar, melodiju, glazbeni oblik, a realizira se kroz četiri područja: pjevanje, sviranje, upoznavanje glazbenih djela (slušanje) i stvaralački rad (Gospodnetić, 2015; 271). U ranom odgoju i predškolskoj dobi sva četiri područja realizacije provode se kroz glazbene igre. Aktivnost koja izaziva buđenje pozitivnih emocija je igra, ali ne samo glazbena igra, već bilo kakva dječja igra. Posebnost u glazbenoj kulturi je upoznavanje glazbene baštine, tj. upoznavanje glazbe slušanjem umjetnički vrijednih skladbi.

Kako je vrtić ustanova koja razvija i mijenja odgojno obrazovnu praksu u skladu s humanističko razvojnim pristupom, važno je da on bude mjesto kvalitetnog življenja. Zbog toga je potrebno osigurati poticajno vrtićko okruženje koje čine fizičko i socijalno okruženje. Odgojitelji i djeca strukturiraju, smišljaju, nadopunjavaju prostor te ga pretvaraju u mjesto istraživanja. Oni poštuju dječje potrebe i ideje, vole ih, promatraju i slušaju, provode aktivnosti kroz koje će dijete ostvariti kontakt s ljudima, materijalnim i stvarnim životom, tj. potiču cjelovit djetetov razvoj (Milinović, 2015; 211).

Važnost i utjecaj igre je velik te vrlo bitan za djecu predškolskog odgoja, ali i za stariju djecu pa i za odrasle osobe. Svoje prve kontakte djeca ostvaruju kroz igru, a igrom oponašanja svojih roditelja, odgojitelja i ostalih uzora prvi puta stupaju u svijet odraslih. Igrom djeca simuliraju stvarnost, a zapravo u tim simulacijama ostvaruju značajan dio svog realnog života. Igra je zapravo dječja realnost te ona predstavlja značajni put razvoja osobnosti djeteta, njegovu pripremu za odrastanje.

Osim toga, kroz igru, ukoliko je ona pravilno vođena uz pomoć roditelja ili odgojitelja, dijete uči kako uspostaviti zdrave socijalne kontakte, uči pravilne modele ponašanja i adekvatan način reakcije u određenim situacijama, izbjegavanje konflikata u interakciji s drugom djecom, spremnost rješavanja konflikata na miran način, ako i kada do njih dođe. Igra je za predškolsko dijete najprirodniji i najlakši način učenja zbog toga što je ono u igri motivirano i emotivno angažirano. Suvremeni psiholozi tumače igru kao specifičnu formu učenja, kojoj treba pridati dominantno i vodeće mjesto u predškolskom razdoblju.

Ne postoji jedinstveno mišljenje u psihologiji o tome od kojeg bi se uzrasta dijete trebalo uključiti u kolektiv. Tek poneka istraživanja pokazuju da među djecom od 6 i 7 godina postoje svi oblici primarnog kolektiva, ali su izraženi u specifičnom obliku (Vlašić, 2009; 158). Predškolska djeca u procesu igre neprestano prihvataju određene uloge u međusobnim odnosima, ona postavljaju opće ciljeve aktivnosti i trude ih se zajedno ostvariti.

5.1. Utjecaj glazbenih igara na razvoj mlade i predškolske djece

Glazbene igre u sebi podrazumijevaju više glazbenih aktivnosti kao što su pjevanje, sviranje, pokret i ples. Igre imaju veliku ulogu u procesu odgoja i obrazovanja djece jer se njome potiče i razvija dječja prirodna radoznalost. Osim radoznalosti koja je preduvjet i poticaj za istraživanje, igra pridonosi sposobnosti zapažanja i izražavanja što uključuje pamćenje, govor i mišljenje (Manasteriotti, 1981; 166). Djeca kroz igru postaju kreativna iskušavajući vlastite mogućnosti, te im se otvara prostor za samostalnu interpretaciju. Igra je i poticaj za razvijanje društveno - moralnih normi ponašanja, stjecanje povjerenja u odrasle, te osjećaj samopouzdanja (Milinović, 2015; 185).

Osim glazbene poduke koje djeca usvajaju kroz ovakav oblik igre, također ih trebamo pripremiti za razne životne situacije s kojima će se djeca susresti. Postoje različite teorije o igri, a jedna od njih je teorija koji kaže da je “igra sredstvo koje djetetu služi da dođe na višu razinu svog razvoja jer njom eksperimentira, otkriva i stvara” navodi (Šimunović, sur. 2005; 168).

Igra za dijete predstavlja nešto prirodno što okupira njegovu pozornost i koncentraciju, te ga potiče na spontano učenje. U prirodi djece je da se usmjeravaju na ono što im je novo, neobično i zanimljivo, te za vrijeme igre dok ne dođe do zasićenja ili pada koncentracije, djeca osjećaju radost i zadovoljstvo. Na taj način kod djece dolazi do stvaranja pozitivnih emocija, te ona bolje pamte sadržaje igre. Glazbene igre mogu se podijeliti na tri skupine prema (Milinović, 2015; 109):

- a) Glazbene igre s pjevanjem,
- b) Glazbene igre s ritmovima/melodijama,
- c) Brojalice.

Slika 1 Glazbena igra „MALI ORKESTRA“

Izvor; , <http://www.dvds.hr/pdf/orkestar.pdf> pristup (15.6.2020.)

Razvoj glazbenih sposobnosti kod djece razvija se postepeno, pa tako Šulentić Begić (godina) ukazuje na to kako su nemuzikalna djeca vrlo rijetka, te da ona mogu imati samo manje ili više razvijene glazbene sposobnosti. U glazbene sposobnosti ubrajamo intonaciju, dinamiku, tempo, ritam, kretanje uz glazbu, pamćenje glazbenih cjelina, prepoznavanje melodije, visine, boje tona, te sposobnost improvizacije i transponiranja (Zagajski Vukelić, 2000;119). Djeca kroz igre s pjesmom stječu razna znanja o glazbi, te na taj način bogate svoj rječnik i koriste osnovne glazbene pojmove. Kod djece koja se prvi put susreću s pjevanjem biraju se jednostavnije pjesme s manjim opsegom i manjim tekstualnim sadržajem.

Djeca posebno vole pjesme čija im je tematika bliska, koje su lako pamtljive te čije pojave često susreću u svojoj okolini. Faktori za kvalitetan odabir pjesme su estetska vrijednost pjesme, primjerenost tekstualnog sadržaja pjesme dobi djece, primjernost opsega pjesme mogućnostima djece, melodijska i ritamska zanimljivost pjesme, logična melodioznost pjesme, logičan spoj melodije i teksta pjesme, tematska zanimljivost, odnosno, hoće li pjesma sadržajem pobuditi interes za pjevanje didaktička primjena pjesme u svrhu razvoja nekih budućih pjevačkih sposobnosti.

5.2. Dječje glazbene igre s pjevanjem

U predškolskoj dobi, cilj učenja je osigurati djetetu uvjete za normalan fizički, intelektualni, socijalni, moralni i estetski razvoj. Isto tako smatra da je glazba sastavni dio odgoja i odrastanja, te da je ona umjetnost koja kombinacijom zvuka, ritma, harmonije i tonaliteta želi već u najranijoj dobi dijete pripremiti i osposobiti za korištenje i uživanje glazbe (Mendeš, sur. 2012; 138). Glazbene igre s pjevanjem vrsta su pokretnih igara u kojoj svaka igra ima određena ustaljena pravila koja se koriste tijekom pjevanja, a djeci su vrlo jednostavna i primjenjiva. Izvodi se na način da djeca pjevaju pjesmu i pokretima oponašaju tekst.

U igri djeca mogu istraživati, stvarati, improvizirati, maštati, sudjelovati u rješavanju problema i isprobati vlastite ideje. Igra pruža mogućnost djetetu da putem nje uči, stoga je ona najvažniji način na koji dijete upoznaje svoje okruženje. Značajke dječje igre, zbog kojih dijete pomoću nje usvaja znanja i vještine te razvija svoje sposobnosti, su: ona je dobrovoljna, ugodna, iziskuje angažman i aktivnost, simbolična je, tj. ima elemente pretvaranja i iluzije, smislena, usmjerena na postupak, intrinzična (samomotivirajuća) i fleksibilna (Manasteriotti, 1981; 177).

Uglavnom se uvijek koriste osnovni pokreti kao što su kretanje ruku, hod, trk i poskoci. Ova vrsta igara trebala bi se izvoditi bez instrumentalne pratnje, a pjesma uz igru trebala bi imati sve značajke dobre pjesme. Potrebno je da pjesma uvijek bude jednostavnija zbog zahtjevnosti pokreta i fizičkog napora. Kod postupka usvajanja pjesme, prvo se uči pjevati pjesma, a potom se uvode pokreti i kretnje. Dječje glazbene igre mogu biti jednostavne dječje brojalice, ali i složenije igre uz ples i pjevanje. Prilikom planiranja i realiziranja glazbenih aktivnosti potrebno je uzeti u obzir dob određene ciljane skupine djece (Milinović M, 2015; 108).

Od načina rada koje odgojitelji koriste u glazbenim aktivnostima svakodnevno se koriste sljedeća tri pa ih možemo nazvati osnovnim načinima rada. To su: pokret (neodvojiv je od glazbe), aplikacije (slike, lutke...), udaraljke (instrumenti koje sviraju djeca). Ova tri načina rada koriste se kod obrade pjesme ili kod obrade brojalice. Glazbene igre s pjevanjem dijele se prema (Manasteriotti, 1981; 154):

- a) Igre s pjevanjem u kolu ili krugu
- b) Igre u koloni
- c) Igre slobodnih oblika

d) Igre mješovitih oblika.

Najveću skupina igara s pjevanjem čine igre u kolu koje se izvode u obliku spojenog ili nespojenog kruga. Djeca kroz skladne pokrete oponašaju određene slike, odnosno prizore sadržane u tekstu pjesme. Ovisno o kojoj je pjesmi riječ, ponekad radnje čine sva djeca zajedno, a u određenim pjesmama samo jedno dijete izvodi radnju, te poziva ostalu djecu iz kruga da čine iste pokrete. Također se izvode i pokreti koji nisu povezani sa značenjem teksta pjesme kao što je hodanje sredinom ili rubom kola, elementarni plesni motivi i različiti ritmički pokreti.

Slika 2 Igre s pjevanjem u kolu

Izvor; <https://djecjivrtic-osmijeh.hr/vrtic-projekti/odgoj/djecje-igres-pjevanjem> (15.6.2020.)

Igre u koloni izvode se u obliku linija u kojoj su djeca poredana jedno iza drugoga. Ovakav oblik igre nastao je iz sadržaja pjesme. U većini kolonskih igara postoji igrač koji ima glavnu ulogu koja može biti stalna ili se mijenja ovisno o ponavljanju igre. Odgojitelj bi trebao poticati djecu na praćenje ritma pjesme te ritmičkog udaranja nogu o pod. Djeca bi kroz skladne pokrete trebala pažljivo pratiti promjene u tempu. Naglasak je stavljen na prostornu orijentaciju i ritmičan hod te na održavanje ravnoteže na prijelazu iz skoka u stojeći stav.

Slika 3 Dječje glazbene igre u koloni

Izvor; <https://www.profil-klett.hr/timski-rad-u-igrama-na-otvorenom> (14.6.2020.)

Igre s pjevanjem u krugu čine najveću skupinu igara koja se izvodi u spojenom ili nespojenom krugu kolu (npr. Mi smo djeca vesela, Teče, teče bistra voda, Savila se bijela loza vinova). U ovoj vrsti igre djeca skladnim pokretima zajednički oponašaju i stvaraju sliku pojedinih prizora koje sadrži tekst pjesme. U slučaju pjesme „Mi smo djeca vesela“, djeca se drže za ruke i plešu u krug, dok glavnu radnju izvodi samo jedno dijete smješteno u sredini kruga te ostalu djecu poziva da učine iste pokrete kako bi se zajedno igrali.

Ovakvim oblikom igre potiče se kreativnost djece i njihovo stvaralaštvo, samostalnost i sloboda izražavanja. Često je slučaj da se izvode i pokreti koji nisu usko povezani sa značenjem teksta što je slučaj u pjesmici „Savila se bijela loza vinova“ u kojoj djeca izvode neke od osnovnih plesnih elemenata folklora. Zanimljiva je i igra „Cice mice maramice“ u kojoj djeca sjede u krugu, dok oko njih kruži maca koja na kraju pjesme nekom od djece maramicu ostavi iza leđa, pa ju to dijete ima za zadatak uhvatiti u trku. Treba spomenuti i poznatu igru „Ježića“ (boc, boc iglicama) u kojoj se djeca okupe oko pojedinca koji ima glavnu ulogu (jež) te ga svojim ručicama bockaju po leđima. Nakon što pjesma završi, ježić se ustane i u trku hvata sljedeće dijete koje će preuzeti glavnu ulogu. Odgojitelj treba brinuti da igra ne postane monotona djeci jer onda nema odgojno obrazovnog efekta. Igre u koloni izvode se uz sadržaj pjesama (npr. vlakić ili auto).

Naglasak ove igre je u ritmičkom hodu te usporavanju i ubrzavanju tempa. Igre slobodnih oblika ovise o sadržaju pjesme. Odgojitelj može na klaviru odsvirati ili imitirati zvuk životinja, koji

djeca trebaju oponašati. Igra je zanimljiva djeci jer mogu biti glasni te trčati tj. ubrzavati tempo kad odgojitelj da znak. Igra mješovitog oblika je najčešće kombinacija dvaju ili više osnovnih oblika. Igre slobodnih oblika najsloženija i najslobodnija su skupina igara s pjevanjem. Izvođenje ovakvih oblika igara ovisi o njenom sadržaju. Pojedinaac slobodno izvodi radnju pri lovljenju i kod skupnih pantomimskih pokreta. Fiksirani oblik ovakvih igara umanjivao bi kreativnost i individualnost djece. Potrebno je da odgojitelj ili voditelj igara bude taktičan, te da ne narušava dječje dobro raspoloženje te istovremeno da se poštuju pravila igre (Milinović M, 2015; 119).

Igre mješovitih oblika kombinacija su dvaju ili više osnovnih oblika. Kao što su primjerice kolone i kola uz slobodne pokrete. Sadržaji u igri obuhvaćaju živa bića i nežive predmete, te se koriste izražajna sredstva glazbe, pokreta i riječi. Glazbene igre s ritmovima/melodijama koriste princip imitacije na način da (Manasteriotti, 1981; 77):

- a) Odgojitelj izvodi određenu ritamsku frazu (pljeskanjem, sviranjem udaraljki, koristeći vlastito tijelo) ili otpjeva melodijsku frazu neutralnim slogom, a zatim je ponavljaju sva djeca ili svako dijete pojedinačno dok sva djeca ne izvedu zadanu frazu.
- b) Svako pojedino ili svako drugo dijete osmisli ritamsku/melodijsku frazu, a ostala djeca grupno ponavljaju
- c) Učitelj ili odgojitelj postavi ritamsko/melodijsko pitanje, a dijete odgovara ili djeca to zajedno izvode u parovima. Postoje još i glazbene igre uz slušanje glazbe koje se izvode tako da odgojitelj uz glazbu koju odabere, unaprijed odredi koreografiju, odnosno osmisli kretnje, te ih izvede s djecom u grupi ili parovima. Postoji mogućnost da odgojitelj traži od djece da sami osmisle pokrete uz glazbu, ako se radi o starijoj dobnoj skupini ili da se djeca slobodno kreću i izražavaju pokretima uz glazbu. Takav oblik glazbene igre trebao bi se izvoditi uz skladbe koje izričito imaju ritam, mjeru, određeno glazbalo, jer na određenim dijelovima djeca poskakuju, plješću, koračaju i sl.

5.3. Dječje igre uz glazbu i pokret

Kod ovakvih vrsta igara, osim pokreta uključene su i dramske igre u kojima djeca preuzimaju uloge određenih situacija, ljudi, životinja, pojava ili stvari uz pomoć kretanja, pokreta ili zvuka. Dramski pedagozi razlikuju kretanje i pokret. Pokret izražava emocije, a kretanje

podrazumijeva provlačenje kroz zamišljene prostore i svladavanje zapreka u prostoru. Dječje stvaralaštvo koje vodi djecu do njihovih vlastitih pokreta, rečenica ili glazbe, ponekad se očituje u ovakvim igrama iako u nekima od njih stvaralaštvo kao takvo nije predviđeno.

(Manasteriotti, 1981; str.29) navodi „kako bi igre trebale biti opuštajuće i zabavne za djecu, te da ne bi trebale biti kompetitivne odnosno natjecateljskog duha“. U igrama u kojima ima gubitnika i pobjednika, djeca koja gube često počinju sumnjati u vlastite sposobnosti te odustaju od igre, stoga takve igre treba izbjegavati. Svaki plesnu strukturu treba prilagoditi prema uzrastu djeteta ritam i sami tempo. Učenje plesa i plesnih koraka izvodi se metodom usmenog izlaganja i metodom demonstracije. Nakon vizualnog prikaza slika slijedi objašnjavanje i analiza plesnog koraka.

Potom se ples uči individualno. Koraci koji su ritmični, pokazujemo udaranjem u dlan, brojanjem ili glazbom. Nakon individualnog učenja, nastavlja se s učenjem plesova u parovima. Kroz vježbanje i ponavljanje koraka, isti usvajamo te onda nadograđujemo plesne elemente i povezujemo korake u koreografiju. Pri vođenju sata treba obratiti pozornost da odgojitelj čitavo vrijeme glasom i pokretima prati plesače, ispravno demonstrira i ispravlja tehniku koraka, daje ritam dlanovima ili brojanjem, prati reakcije plesača.

Djeci predškolske dobi preporučuje se minimalno 60 minuta tjelesne aktivnosti umjerenog do visokog intenziteta dnevno (Vlašić, sur. 2007; str. 142). Pogodan oblik rada je rad u parovima, trojkama i skupinama kao i individualni oblik rada u postavljanju diferenciranih zadataka učenicima kod kojih se uoči darovitost. Pri obradbi sadržaja plesova, započinjemo jednostavnim pokretima koji se po strukturi ne razlikuju od prirodnih oblika kretanja (hodanja, poskoka, okreta). Svi plesni pokreti određeni su ritmom pljeskanja, kucanja ili glazbe.

Nakon jednostavnih plesnih struktura slijede složenije (na primjer, dva koraka udesno dva ulijevo; kretanje po stranicama pravokutnika i kvadrata; kretanje po tri pravca i slično), a sve to, također, uz ritam. Glazbu koja je na početku jednostavna, postepeno može zamijeniti karakteristična plesna glazba. Na malim stankama kada je djeci potrebna fizička aktivnost za odmor od intelektualnog rada. Moguće je koristiti jednostavnije i djeci poznate strukture hodanja, poskoka i zamaha uz prikladnu glazbu kroz igru i ples. Na priredbama u kojima se prikazuje neki od oblika plesnoga izražavanja. To znači da odgojitelj s djecom može pripremiti prikladni

narodni ili društveni ples, ili ritmički sastav kao jednu od točaka u priredbi (Milinović M, 2015; 153).

5.3.1. Igre plesa i pjevanja

Igre s pjevanjem najčešći su i najrasprostranjeniji oblik glazbenih igara. Osim izvođenja pokreta od djece iziskuju i pravilno (ritmičko, melodijsko, dinamičko i tempo) izvođenje pjesme, što za djecu predstavlja dodatno opterećenje, a naročito ako je pjesma duža, ritmičko-melodijski teža ona iziskuje posebne napore kod djece i odgojitelja. Prije svega treba melodiju i tekst zapamtiti. To se izvodi na isti način kao i obrada pjesme po sluhu. Ako je ritmičko-melodijsko-tekstualni tijek pjesme teži, pjesma se može naučiti na posebnom satu. Kada djeca nauče tekst i melodiju, odgojitelj sam demonstrira igru u cijelosti.

Poslije demonstracije u igru se uključuju i djeca. U početku je poželjno da igru izvede manja skupina djece, a kasnije treba uključiti cijelu grupu. Pri izvođenju pokreta djeca se zamaraju te dolazi do otežanog disanja, kratkog daha te otežanog pjevanja i padanja glasa, stoga je poželjno djecu podijeliti u dvije skupine kako bi jedna skupina pjevala, dok druga skupina izvodi pokrete i obratno (Manasteriotti, 1981; 134). Kod prvog usvajanja pokreta djeca ih neće pravilno izvoditi, stoga ne treba inzistirati na sasvim pravilnim pokretima. Sasvim je dovoljno ako smo uspjeli kod djece razviti interes i želju za izvođenjem ove igre te ako oni zapamte dio onoga što im se izlaže.

Dakako, to nije prvi i posljednji susret s igrom jer nju treba dopunjavati, ispravljati i utvrđivati izvođači je u uvodnim ili završnim dijelovima na sljedećim satovima glazbene kulture. Naučene igre treba ponavljati i tijekom godine, na izletu, u dvorištu, satima tjelesne i zdravstvene kulture i slično (Findak i Delija, 2001; str. 223). Sve ovo ukazuje na vrijednost različitih igara, ali i na ozbiljnost pri izboru, pripremi i radu s djecom. Psihologija je utvrdila organsku povezanost pjesme i pokreta u djece predškolske dobi pa ona, osobito u mlađoj skupini, uče sinkretički, odnosno, melodiju vežu za određeni tekst pjesme i pokret.

Glazbene igre s pjevanjem, odnosno igre uz pjevanje pjesme, vrsta su pokretnih igara. Igre s pjevanjem jednako utječu na razvoj govornih i glazbenih sposobnosti djece, kao i na razvoj njihovih ritmičkih pokreta. U ovim se igrama govor, pjevanje i pokret ujedinjuju u skladnu estetsku cjelinu. Sve su igre s pjevanjem kolektivne čime se osigurava kod djece emocionalno

doživljavanje igre, povećava osjećaj suodgovornosti za pravilnu izvedbu i izvršavanje pravila igre. Igre s pjevanjem veoma su značajne za glazbeni odgoj djeteta. Jednostavni i djeci pristupačni napjevi lako se usvajaju i pamte što pozitivno utječe na razvoj sluha, glasa i pamćenja. Jednostavne riječi pjesama stvaraju konkretne predodžbe koje često potiču djecu na pantomimu. Tekstovi pjesama obogaćuju dječji rječnik, proširuju njihovo znanje o prirodi i okolini u kojoj žive, a stihovi razvijaju kod djece smisao za ljepotu i melodičnost riječi (Milinović, 2015; str.173).

Te igre obuhvaćaju različite ritmičke pokrete, kao, primjerice, oponašanje radova odraslih, život u prirodi i u svijetu životinja. Mogu se izvoditi isključivo uz pjevanje bez instrumentalne pratnje. Uspješna izvedba igara s pjevanjem mnogo ovisi o pravilnom izboru igre. Stoga se u izboru igre ne treba voditi samo glazbenim mogućnostima djece, već i njihovom vještinom u izvođenju određenih pokreta. Odgojitelji provode spomenute aktivnosti pjevanjem pjesmica:

- a) Avanture maloga Juju,
- b) Spavaj mali Božiću,
- c) Jabučica,
- d) Kad si sretan,
- e) Da mi je biti sunce
- f) Ide maca oko tebe,
- g) Maca i dijete,
- h) Ringe, ringe raja
- i) Iš, iš, iš.

Posebno zanimljiva spomenuta igra Iš, iš, iš tijekom koje djeca stoje u krugu i drže se za ruke. U sredini kruga nalazi se dijete koje je spuštено na koljenima i rukama, poput mace. Kada djeca izgovore rečenicu „bjež' u rupu, miš“, djeca spuste ruke i naglo čučnu. Cilj igara s pjevanjem je stvaranje ozračja razdraganosti u djeci, neopterećenosti, ugone, popunjavanje vremena. Igranje igara s pjevanjem potpuno zadovoljava dječju potrebu za plesom (koja se pojavi kad čuju glazbu), pjevanjem, slušanjem glazbe i za igrama s pravilima.

Neke igre s pjevanjem obavezuju sudionike na jednoobraznost pa ne dolazi do podražaja za dječjom individualnosti već se djeca ponašaju prema pravilima. S druge strane, igre imitacijskog

karaktera omogućuju stvaralaštvo koje se najčešće izražava pokretom. U nekim je igrama prisutna podjela uloga (dramatizacija) koja je individualna ili grupna (Milinović, 2015; str. 172).

Berem, berem grožđe

Berem, berem grožđe, dok čuvar ne dođe, a kad čuvar dođe, prisjest će mi grožđe. Djeca formiraju krug. U sredini kruga je dijete koje glumi čuvara. Djeca u krugu stoje i pjevaju, a kretnjama oponašaju branje grožđa. Dok pjevaju i „beru grožđe“, oprezno promatraju „čuvara“. Kod posljednje riječi pjesme djeca se razbježe. Dijete koje „čuvar“ ulovi preuzima ulogu „čuvara“.

Ja posijah lan

Ja posijah lan, baš na Ivanj dan. Ja posijah lan, baš na Ivanj dan. Karala me, karala me Ivanova majka. Karala me, karala me Ivanova majka. Djeca stoje u krugu. U sredini kruga nalazi se jedno dijete, ono pjeva prva četiri takta pjesme i pokretima oponaša radove koje opisuje tekst pjesme. Kad se ponavljaju prva četiri takta, pjevaju sva djeca i oponašaju kretnje djeteta iz sredine kola. Pri izgovaranju riječi „karala me“ djeca uz pjevanje plješću.

5.3.2. Dječji ples uz slušanje glazbe

Tijekom slušanja glazbe treba izbjegavati previše analitički pristupati skladbi, ali je dopušteno postaviti pitanja kao što su: „Što ste čuli?“, „Znate li koji su to instrumenti?“ i slično. Igra koja obuhvaća slušanje i ples provodi se na način da odgojitelj uz svaku skladbu pokaže određeni ples ili pokrete koji djeca nakon puštanja te skladbe oponašaju. Svaka skladba ima pripadajući ples, a takva dječja igra potiče pamćenje i povezivanje glazbe s određenom radnjom. Također, može se dopustiti svakom djetetu pojedinačno da uz skladbu otpleše onako kako tu skladbu osjeća. Slušanje glazbe s djecom može biti i uklopljeno u neku priču, jednako kao što se u priču uklapaju pjesme ili brojalice.

Važno je da se glazba ne prekida, a ukoliko je to potrebno, prethodno se glazbu treba postupno stišati. Jačina kojom će se glazba puštati ovisi o veličini i tlocrtu prostorije u kojoj se sluša glazba. Primjer igre slušanja glazbe: „Ledena kraljica“– djeca plešu uz glazbu, kada čuju da se glazba zaustavila moraju se ukočiti i ne smiju se pomicati dok opet ne čuju glazbu. „Ples oko

stolica“- djeca uz plesne pokrete kruže oko postavljenih stolica uz glazbu. Kada se glazba zaustavi, svako dijete mora brzo sjesti na jednu od stolica.

5.4. Brojalice

U predškolskoj dobi najprikladniji oblik približavanja djeci sadržaja plesnih struktura su brojalice pomoću kojih se formira ritam, zatim slijede raznovrsne igre s pjevanje i onda se prelazi na jednostavnije do složenijih plesnih struktura. Glazbene igre mogu se provoditi pomoću brojnih glazbenih sadržaja. Jedan od takvih sadržaja su i dječje brojalice. Brojalica je najprirodniji oblik dječjega glazbenog izražavanja i nezamjenljivo sredstvo razvijanja dječjeg osjećaja za ritam, glazbenog pamćenja i intonacije (Manasteriotti, 1981; 201).

Brojalica je vrsta ritmičnog govora koju stvaraju uglavnom sama djeca i služi im za „prebrojavanje“ prije ili uz neku drugu igru, npr. igre „lovice“, „skrivača“, igre s pjevanjem itd. Specifičnost brojalice je posljednji slog koji djeci određuje tko će biti izabran pa djeca obično taj slog jače naglase. Ponekad i ubrzavaju izgovarajući brojalicu kako napetost raste prema kraju jer posljednja riječ u brojalici ima odlučujuću moć. Zato ona dobiva „čarobno“, „nadmoćno“ svojstvo više sile, a čitav postupak „prebrojavanja“ dobiva karakter prizivanja više sile objašnjava (Peteh, M, 2003; 128).

Brojalice su po svom karakteru djeci zanimljive i služe za realizaciju njihove mašte, a ujedno i upoznavanje s metrikom i rimom. Brojalicama se razvija glazbeno pamćenje i osjećaj za ritam te je ona najelastičnije sredstvo oblikovanja slobodnog glazbenog stvaralaštva. Primjeri nekih brojalica su:

- Eci, peci, pec,
- En ten tini, Enci, menci,
- Iš'o medo u dućan,
- Jedna vrana gakala,
- Pliva patka preko Save,

Brojalice uz pljeskanje rukama:

- En, ten, tore, duboko je more.

Dječje brojalice pogodan su oblik glazbenih igara za mlađe dobne skupine djece koje omogućavaju djeci shvaćanje ritma, tempa, dinamike i tijeka, odnosno glazbe općenito. Pomoću tih jednostavnih glazbenih igara stvara se temelj glazbene edukacije i potiče razvoj glazbene sposobnosti. Karakteristike brojalice su jednostavni tekstovi i zabavan ritam kojima se zadržava koncentracija djece. Osim toga, ritam dječjih brojalice daje poticaj djeci za vlastito izmišljanje pokreta. Ovisno o tome hoće li odgojitelj ili djeca izgovarati brojalicu, njihovi će se pokreti mijenjati od sporijih prema bržim.

Izgovaranjem i kretanjem uz brojalicu djeca stječu kinestetički osjet, odnosno sposobnost samosvladavanja i obuzdavanja motorike, postižu bržu automatizaciju pokreta (brzina izvođenja i preciznost pokreta), kod njih se razvija senzibilitet za metar i ritam, a sam ritam pridonosi otklanjanju i ublažavanju govornih smetnji (Peteh, M, 2003; 183). Ovisno o dobnoj skupini djece, odgojitelj će planirati program igara, brojalice ili pjesama koje će se koristiti tijekom igre. Stoga, odgojiteljice u mlađim dobnim skupinama u svome pedagoškom dnevniku glazbeni odgoj moraju shvaćati prema glazbenim aktivnostima te kombinirati glazbene sadržaje kao što su: pjevanje poznatih dječjih pjesmica, pjevanje poznatih brojalice, slušanje i pjevanje pjesama o gradu ili kraju, slušanje i pjevanje božićnih pjesama, slušanje i pjevanje rođendanskih pjesama.

Slušanje uspavanki za vrijeme spavanja:

- Blistaj blistaj zvijezdo mala,
- Ludwig van Beethoven: Mjesečina.
- A. Vivaldi: Proljeće,
- Aram Hačaturjan: Ples sa sabljama,
- Nikolaj Rimski-Korsakov: Bumbarov let,
- Petar Iljič Čajkovski: Labuđe jezero.

Izražavanje i stvaralaštvo: izrada udaraljki (šuškalice, bubnjevi), igra skrivača s izrađenim udaraljka, izrada glazbenog kutka glazbeni, slikanje uz glazbu, ritmička pratnja pjesme, ples u ritmu afričkih bubnjeva (priprema za dječji karneval) bojanje uz glazbu, koreografija uz pjesmu (Padaj tiha kišo, indijska pjesma), pjevanje božićnih pjesama, pjevanje pjesama: Pekar, Jabučica crvena, Čemu služi mama, čemu služi tata, Mi smo mali, ali ćemo znati okoliš zaštititi.

Odgojiteljica iz starije skupine u svojoj pedagoškoj dokumentaciji kombinira ciljeve glazbenog odgoja i glazbene sadržaje: slušanje klasične glazbu, likovno izražavanje uz klasičnu glazbu, slušno prepoznavanje zvukova glazbenih instrumenata, imenovanje glazbala prema slikama instrumenata (igra memory ili igra pogađanja), upoznavanje s glazbenom abecedom i notnim crtovljem, igra slušnog prepoznavanja dubokih i visokih tonova uz pokret, vježbe slušanja za razvoj osjećaja ritma, izrada instrumenata, punjenje boce vodom te sviranje po bocama i prepoznavanje dubokih i visokih tonova, razvijanje motorike prilikom sviranja po bocama palicama, slušanje dječjih pjesmica, slušno prepoznavanje poznatih pjesama prema melodiji, pjevanje pjesama (Veselo mi plovimo, Do, Re, Mi...), (Peteh, M, 2003; 188).

Primjerice:

Miš mi je polje popasel

Odgojiteljica podijeli djecu u dvije skupine. Veća skupina se kreće u kolu i pjeva. Manju skupinu čine djeca koja predstavljaju životinje i koja prema tekstu pjesme postupno ulaze u kolo. Medo bere jagode Odgojiteljica odabere jedno dijete koje u igri glumi medu. Dvoje djece glumi čauše, odnosno glasnike, jedno dijete glumi lisicu, a preostali u igri su djeca. Djeca se kreću u kolu i pjevaju. U sredini kola je „medo“ koji kretnjama oponaša sadržaj teksta. Na riječi „otud idu čauši“ iz kola izlazi dvoje djece koja vuku „medu“ za uši te se vrate u kolo, nakon čega „medo“ glumi da plače. Zatim u kolo ulazi „lisica“, koja pjeva: „Nemoj medo, plakati, ja ću tebi skakati.“ „Medo“, utješeno, zapjeva: „Hajd' ovamo, jagodo!“ i odabere dijete koje će preuzeti ulogu „mede“. Biraju se „čauši“ i „lisica“ pa se igra ponavlja.

5.5. Plesne igre uz instrumente

Igra uz instrumente pomalo je zahtjevnija od dječjih brojlica. Glazbu može izvoditi odgojitelj, skupina djece ili može biti reproducirana s CD-a. Međutim, poželjno je da glazbu izvodi odgojitelj ili djeca kako bi doživljaj glazbe bio kvalitetniji. Takav rad iziskuje od odgojitelja solidno glazbeno obrazovanje i temeljnu pripremu koja se sastoji od izbora glazbe i vježbanja izabranog djela prije izvođenja u vrtiću. Prilikom izvođenja ovih igara neophodno je da djeca prije usvajanja pokreta dobro upoznaju glazbu, njen ritmičko-melodijski tijek, tempo,

dinamiku i formu. Tek nakon što su djeca ovladala glazbom, dodaju se pokreti (Milinović, 2015; 226).

Dok djeca pjevaju, u rukama mogu imati i razne udaraljke. Zvukovi udaraljki dodatno motiviraju djecu na igru, vesele ih i produžuju aktivnost, ali i dječju okruženost glazbom te zainteresiranost i koncentraciju. Djeca ne „uče“ svirati udaraljke kao što se to uči u glazbenoj školi, ali su im udaraljke dostupne i sami shvaćaju ulogu instrumenta u glazbi. Tek povremeno odgojitelj spominje da što brže odmaknu štapić od štapića ili palicu od pločice ksilofona i slično.

Slika 4 Primjena glazbenih instrumenata u igri

Izvor; <https://www.algiozelegitim.com.tr/otizm-nasil-anlasilir/> (15.6.2020.)

Skup udaraljki, koji se upotrebljava u radu s djecom vrtićke i školske dobi, naziva se *Orffov* instrumentarij. Ime je dobio po kompozitoru Carlu Orffu koji je za djecu komponirao veliko djelo *Musicapoetica* u koje je uvrstio mnoštvo dječjih pjesmica i igara, npr. *Ringe raja* (Mendeš, 2012; 184). Kako većina tih pjesmica nije našla svoje mjesto u pojedinim zemljama zbog nemogućnosti dobrog prijevoda, glazbeni pedagozi preuzeli su iz te zbirke samo ideju za pratnju na udaraljkama pa je taj skup udaraljki, koje se upotrebljavaju s djecom, dobio spomenut naziv. Neke udaraljke Orff je preuzeo iz sastava simfonijskog i kazališnog orkestra u pravoj veličini, a neki su veličinom prilagođeni djeci.

Iako je sviranje na udaraljkama jednostavno i pripada osnovnoj vrsti glazbenih aktivnosti, važno je da se u igri djeci ne dodijeli jednaka vrsta udaraljki po uzoru na raznovrsnost instrumenata u orkestru. Na taj će se način djeci kroz igru i aktivnosti sviranja na udaraljkama potaknuti razvoj

glazbenih sposobnosti, ali i shvaćanje glazbene kulture. Na početku, dječje se igre s udaraljkama i ostalim instrumentima izvode bez popratne pjesme ili brojalice jer se djeca prvenstveno koncentriraju na sviranje. S vremenom, kada djeca svladaju sviranje na udaraljkama, istovremeno se mogu koristiti instrumenti i pjesma ili brojlica u pozadini.

Također, osim sviranja udaraljki, poželjno je organizirati i provesti izradu udaraljki ili šuškalica čime se potiče kreativnost, ali i razumijevanje glazbe preko glazbenih instrumenata i njihovih principa. Nakon izrade instrumenata, isti se podijele među djecom i raspodijele im se uloge u tzv. „malom orkestru“. Odgojitelj u takvoj igri preuzima ulogu dirigenta i rukama daje upute djeci o tome tko svira, koliko dugo svira ili koliko glasno svira.

Ulogu dirigenta mogu preuzeti i djeca, pojedinačno (Mendeš, 2012; str.129). Primjer igre uz instrument: „Dan noć“- prije početka igre djeca trebaju usvojiti pojam visokih i niskih tonova kroz razgovor, a zatim kroz igru. Odgojitelj na klaviru svira visoki ton ili niski ton. Djeca moraju kada čuju visoki ton, ustati, a kada čuju niski ton, čučnuti.

6. ZAKLJUČAK

Ovaj rad obrađuje temu „Primjena plesnih struktura kod djece mlađe i predškolske dobi“. Temeljna uloga predškolskog odgoja i obrazovanja kao „stvaranje uvjeta za potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti, doprinos kvaliteti njegova odrastanja i, posredno, kvaliteti njegova obiteljskoga života).“ Stoga je potrebno stvoriti određene preduvjete kojima će se podržati cjeloviti razvoj djeteta, a u sklopu kojega će umjetničko područje biti ravnopravno ostalim područjima.

Naime, upravo umjetničko područje može pridonijeti usvajanju i praktičnoj uporabi pojmova i predodžbi, razvijanju kulturnih obrazaca i vrijednosti te izgradnji znanja koja će djeci omogućiti komunikaciju s drugima. Aktivnostima djece na umjetničkom području potiče se njihov cjelokupan intelektualni, psihofizički, emocionalni, moralni, duhovni i tjelesni razvoj i naglašava kulturna i estetska dimenzija odgoja i obrazovanja.

Uključivanje djece u plesne programe pruža veliku korist za njihov rast i razvoj. Osim što utječe na razvoj motoričkih sposobnosti djece, ples potiče izgradnju pozitivnog odnosa prema tjelesnoj aktivnosti, omogućava estetsko izražavanje te potiče stvaranje i njegovanje prijateljskih odnosa među djecom. Dobrobiti plesa ostvaruju se kvalitetnim programom, prilagođenim dječjoj dobi i interesima te redovitim vježbanjem.

Stupanj i kvaliteta glazbenog iskustva tijekom ranog djetinjstva su povezani s najvišim stupnjem glazbenog razvoja. Glazbena okolina ima izniman utjecaj na razvoj dječjih glazbenih sposobnosti. Što je bila veća prirođena biološka osjetljivost na glazbene podražaje i poticajna djetetova okolina (od rođenja do šeste godine), veća će biti i audijacija. Dakle, svjesni smo postojanja optimalnog razdoblja za razvoj govora i glazbene osjetljivosti. Za njih je važan poticaj okoline. Događaju se u predškolsko doba.

Stoga, je najprije potrebno osvijestiti roditelje, odgojitelje i učitelje na važnost aktivnosti glazbe i pokreta u djetetovu cjelovitu razvoju kako bi ih motivirali i poticali na njihovo učestalije provođenje. Naposljetku, glazbene igre i popratne aktivnosti od velikog su značaja za razvoj djece. Dječje glazbene igre utječu na razvoj karakternih osobina djeteta, ali i na glazbene sposobnosti. Upravo glazbene igre u predškolskom odgoju mogu utjecati na odabir djeteta za

daljnjim glazbenim školovanjem i interesom za glazbu. Stoga su na neki način odgojitelji prva „stepenica“ u stvaranju glazbenih umjetnika. U radu je istaknut i vrlo važan sudionik procesa odgoja, a to je odgojitelj koji svojim planiranjem, organizacijom i provedbom dječjih glazbenih igara.

Kroz čitanje i istraživanje o plesu može se zaključiti da je glavna značajka plesa radost. Svakom ljudskom biću je prirođena želja za ritmičkim pokretom, a djeci treba ples približiti na način koji će oni najjednostavnije shvatiti i to igrom. Kroz razne brojalice i kola, djeci će ples dati novo značenje.

7. LITERATURA

1. Cetinić, J., Vidaković Samaržija, D. (2014). Ples kao sredstvo izražavanja djece predškolske dobi. U: Bacalja, R. & Ivon, K. (ur.) *Dijete i estetski izričaj* (str. 265-272). Zadar, Zrinski d.d. Čakovec.
2. Findak, V., Delija, K. (2001). *Tjelesna i zdravstvena kultura u predškolskom odgoju*: Priručnik za odgojitelje. Zagreb: Edip
3. Gazibara, S. (2016). *Plesna umjetnost i školski kurikulum*. Osijek: Umjetnička akademija.
4. Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
5. Griner, V. (2018). Usvajanje plesnih struktura djece predškolske i mlađe školske dobi (diplomski rad). Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, Hrvatska. Preuzeto 1.6.2020.: <https://repozitorij.foozos.hr/islandora/object/foozos%3A599/datastream/PDF/view>
6. Habuš Rončević, S. (2014). Neke suvremene uloge odgojitelja u glazbenom odgoju djece rane i predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 9(1), 179-187. Preuzeto 1.6.2020.: <https://hrcak.srce.hr/file/202291>
7. Janković Marušić, S. (2012). *Psihoterapija pokretom i plesom*. Zagreb: Naturala.
8. Janković, I. (2010). *Umjetnost pokreta i plesa u predškolskoj dobi: plesno ritmički odgoj*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
9. Manasteriotti, V. (1981). *Prvi susreti djeteta s muzikom: priručnik za roditelje i sestre odgajateljice u dječjim jaslicama*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Manasteriotti, V. (1981). *Zbornik pjesama i igara za djecu*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Marić, M., Nurkić, D. (2014). Uloga odgajatelja u poticanju dječje ekspresivnosti pokreta. *Dijete, vrtić, obitelj* : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 20(75), 16-18.
12. Mendeš, B., Ivon, H., Pivac, D. (2012). *Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja*. *Magistra Iadertina*, 7(1), 111-122. Preuzeto 5.6.2020.: <https://hrcak.srce.hr/file/147098>
13. Milinović M. (2015). *Glazbene igre s pjevanjem*. Artos, broj 3. Preuzeto 5.6.2020: <http://www.uaos.unios.hr/artos/index.php/hr/eseji-3/milinovic-m-glazbene-igre-s-pjevanjem>.

14. Milinović, M. (2015). *Glazbene igre s pjevanjem*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
15. Miočić, M. (2012). Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija odgojitelja. *Magistra Iadertina*, 7(1), 73-87. Preuzeto 6.6.2020.: <https://hrcak.srce.hr/file/147092>
16. Paul S, Ramsey D. (2000). *Music therapy in physical medicine and rehabilitation*. Australian Occupational Therapy Journal.
17. Peteh, M. (2003). *Zlatno doba brojalice*. Zagreb: Alineja.
18. Poljačić, M., Trajkovski, B. (2016). *Goranski plesovi u funkciji podizanja fonda motoričkih znanja djece rane školske dobi*. Kineziologija i područje edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije u razvitku hrvatskog društva, 25. ljetna škola kineziologa RH u Poreču (377-382). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez. Preuzeto 6.6.2020.: https://www.hrks.hr/skole/25_ljetna_skola/377-Poljaancic.pdf
19. Prskalo, I., Sporiš, G. (2016). *Kineziologija*. Zagreb: Školska knjiga
20. Slunjski, E (2013). *Integrirani predškolski kurikulum*, Zagreb: Mali profesor d.o.o.
21. Srhoj, Lj., Miletić, Đ. (2000). *Plesne strukture*. Split: Fakultet prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja Sveučilišta u Splitu, Zavod za fizičku kulturu.
22. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca B., Letica M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
23. Šimunović, M., Filipović, V., Sentkiralji, G. (2005). Plesne strukture djece mlađe školske dobi. *Život i škola*, 14(2), 40 - 45
24. Trajkovski, B., Bugarin, M., Kinkela, D. (2015). *Ples u funkciji podizanja fonda motoričkih znanja djece rane školske dobi*. Primjena i utjecaj novih tehnologija na kvalitetu rada u područjima edukacije, sportske rekreacije i kineziterapije, 24. ljetna škola kineziologa RH u Poreču (181-185). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez. Preuzeto 7.6.2020.: https://www.hrks.hr/skole/24_ljetna_skola/181-trajkovski.pdf
25. Vlašić, J., Oreb, G. & Hotvatin-Fučkar, M. (2007). Prednosti primjene plesa u radu s djecom predškolske dobi. U: Andrijašević, M. (ur.) *Sport za sve u funkciji unapređenja kvalitete života* (str. 239-244). Zagreb, Kineziološki fakultet.

26. Vlašić, J., Oreb, G., Leščić, S. (2009). Povezanost motoričkih i morfoloških obilježja s uspjehom u društvenim plesovima. *Hrvatski športsko medicinski vjesnik*, 24(1), 30-37. Preuzeto 7.6.2020.: <https://hrcak.srce.hr/file/61777>
27. Zagrajski Vukelić, J. (2000). *Plesna kultura: mogućnosti plesno ritmičkog odgoja djece predškolske dobi*. Zbornik učiteljske akademije. Zagreb

POPIS ILUSTRACIJA

SLIKE

Slika 1 Glazbena igra „MALI ORKESTRA“	31
Slika 2 Igre s pjevanjem u kolu	33
Slika 3 Dječje glazbene igre u koloni.....	34
Slika 5 Primjena glazbenih instrumenata u igri	43

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)